
75 Jaar provinciale afdeling Noord-Brabant-West

door R.M. Belder

Gemeenten waarvan foto's in deze uitgave zijn opgenomen

Almkerk, Andel, Besoyen, Breda, Chaam c.a., Dinteloord, Drimmelen, Dussen en Hank, Eethen, Etten-Leur, Gastel en Kruisland, Geertruidenberg, Giessen, Ginneken c.a., Halsteren/Nieuw-Vossemeer, Heusden, Hooge Zwaluwe, Klundert, Nieuwendijk, Ossendrecht-Hoogerheide, Oudenbosch, Raamsdonk, Roosendaal, Rijswijk NB, Sleeuwijk, Sprang-Capelle, Veen, Waalwijk, Waspik, Werkendam, Willemstad, Zevenbergen en Zundert

Inhoudsopgave

Aansprakelijkheid van kerkvoogden	58
Afdeling Noord-Brabant-West. Oprichting	9
Algemene vergadering. Stimulering bezoek van	10
Archiven. Het oudste notulenboek Bergen op Zoom	55
Begraafplaatsen. Het beheer van kerkelijke	66
Belasting. Motie over doodehands	12
Beleidsplan. Het gemeentelijk	58
Beleggingen. Kerkelijke	55
Bestuur en beheer	16, 52, 57, 61, 67
Diaconie-kerkvoogdij. Verhouding	52, 55
Enquête onder de leden	39
Financiën van de gemeenten	48, 62
Geldwerving. Plaatselijke	38, 43, 46, 79
Gemeente. De problematiek van de kleine	78
Gemeentegrenzen. Open	57
Generale kas. Afdeling tegen voorstel verhoging van de	50
Hoofdbestuur VVK. Contact met	24
Hoofdelijke omslag. Kerkelijke	43
Jubileum. Jac van der Pol uit Veen 50 jaar in dienst van de kerk	47
Jubileum 30 jaar VVK	22
Jubileum, 50 Jaar afdeling Noord-Brabant-West	49
Kerk en goed ook in de toekomst	56
Kerkbalans 25 jaar	67
Kerkbalans Nieuwe Stijl "Verbreden en verdiepen"	
Kerkbouwactie 1959. Hervormde	42
Kerkelijke gebouwen. Het onderhoud van	71
Kerkenwerk in deze tijd	55
Kerkorde. De nieuwe	24, 62
Kerkvoogdijproblemen	27, 43
Kerkvoogdijzaken. Allerlei	45
Ledenregistratie	60

Meerjaren onderhoudsplannen	80
Memoriam. In	29, 39, 48
Monumentale kerkgebouw. Het	63
Notulenboek Bergen op Zoom. Oudste	55
Ordinaties voor de Protestantse Kerk in Nederland. Ontwerp-	67
Orgelbouw, een belang voor alle kerkvoogdijen	20
Overheid. Verhouding kerk en	68
Overheid dwarsboomt kerkelijke gemeenten	74
Pastoraat. De kerkvoogdij en	53
Predikantsplaats. De financiering van de	48
Reglementen. Provinciale	10
Samen-op-weg en de consequenties voor de kerkvoogdijen	53
Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Brabant-West? Een	66
Toezicht. Invloed op bemensing kerkvoogdelijk	17
Vereniging van Kerkvoogdijen	
— De positie van de VVK ten opzichte van de kerk	71
— Het beleid van de VVK	66
— Terugblik op 84 jaar VVK	77
Voorwoord	7

Voorwoord

Het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK) was van mening dat de grote kracht van de organisatie van de VVK, naast haar centraliserend karakter (hoofdbestuur, maandblad, beleidsvoorbereidende commissies, algemene vergadering), met name in de decentraliserende mogelijkheden lag. Om die doelstelling van de VVK beter te kunnen uitvoeren, begon het hoofdbestuur in 1928 met de vorming van provinciale afdelingen. De afdelingen zouden meestal tweemaal per jaar bijeen komen.

Deze bijeenkomsten waren bedoeld om de saamhorigheid tussen de kerkvoogden te bevorderen, hebben er toe bijgedragen om gezamenlijk voor de praktische belangen op te komen en door onderlinge uitwisseling van ervaringen en gedachten, elkaar te helpen en van voorlichting te voorzien. Om de band met het hoofdbestuur te bevorderen, was bepaald dat elke afdeling een vertegenwoordiger in het hoofdbestuur moest hebben. De achterliggende gedachte was dat men op provinciaal niveau, waar men dichterbij de gemeenten staat, beter in staat was geschikte personen voor bestuursfuncties te zoeken dan wanneer dat centraal zou gebeuren. Om de band tussen het hoofdbestuur en de besturen van de provinciale afdelingen te versterken, was bepaald dat het hoofdbestuur eenmaal per jaar een bijeenkomst moest beleggen met een delegatie van de afdelingsbesturen.

In deze uitgave wordt in kroniekvorm inzicht gegeven in het vele kerkrentmeesterlijk werk waarmee onze afdeling de afgelopen 75 jaar bezig is geweest. Tal van onderwerpen zoals: doodehandsbelasting, bestuur en beheer, de kerkelijke financiën, de nieuwe kerkorde, gebouwen en monumenten, de plaatselijke geldwerving, kerkelijke begraafplaatsen e.a., zijn aan de orde geweest. De bedoeling hiervan was vanuit de doelstelling van de afdeling: de colleges van kerkrentmeesters die onze leden vertegenwoordigen, te informeren en daar waar nodig te ondersteunen bij het vervullen van hun beheersaak die veel omvattend is.

Eén van de beheerstaken is de zorg voor het kerkgebouw en ieder college van kerkrentmeesters heeft daarmee te maken. Daarom is in deze uitgave, op basis van informatie die bij het Centraal Bureau in Dordrecht aanwezig is, aandacht besteed aan de kerkgebouwen die de afgelopen 75 jaar gerestaureerd zijn en aan nieuwe kerkgebouwen die in bepaalde gemeenten werden gebouwd.

Ook de oorlogsperiode (1940-1945) is in onze afdeling niet ongemerkt voorbij gegaan. Veel kerkgebouwen werden door oorlogshandelingen gebombardeerd. Dankzij veel inspanningen, de financiële steun van de inwoners van gemeenten, de plaatselijke, provinciale en rijksoverheid zijn veel van deze kerkgebouwen weer in hun oorspronkelijke staat hersteld. Dat was echter niet overal het geval. In Werkendam sprong in de nacht van 21 op 22 april 1945 rond 02.00 uur de gereformeerde kerk en een kwartier later ging de hervormde kerk de lucht in. Deze kerkgebouwen werden niet herbouwd, maar

er werden nieuwe kerken gebouwd, zoals dat b.v. ook in de hervormde gemeente van Almkerk het geval was.

Sinds de kerkvereniging per 1 mei 2004 en de fusie van de Vereniging van Kerkvoogdijen met het Landelijk Verband van Commissies van Beheer per 1 januari 2005, verleent onze afdeling haar diensten aan de gemeenten die deel uit maken van de Protestantse Kerk in Nederland.

Ondanks het feit dat de communicatiemiddelen anders zijn dan 75 jaar geleden (telefoon, e-mail, website) en ons Centraal Bureau in Dordrecht daardoor ook gemakkelijk bereikbaar is, zal aan onderling contact, ontmoeting met uitwisseling van ervaringen tussen de kerkrentmeesters, behoefte blijven bestaan. Het bestuur van de provinciale afdeling Noord-Brabant-West van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland wil er graag aan meewerken dat dit contact ook de komende periode in stand blijft.

Oktober 2006

Het bestuur,
Prof.ir. M.L.J. Tiernego, voorzitter
C.W. van Tilborg, secretaris-penningmeester
J. Buys
Drs. C.D. van Gammeren

Initiatief oprichting provinciale afdeling

Met de brief d.d. 7 augustus 1930, ruim tien jaar nadat de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK) was opgericht, richtte het hoofdbestuur van de VVK zich tot de kerkvoogdijen van de hervormde gemeenten in het westelijk deel van Noord-Brabant.

In het voorjaar van 1930 hebben de kerkvoogdijen in de provincie Limburg en in het oosten van Noord-Brabant een afdeling van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk opgericht. De uitgestrektheid van Brabant en het kleine aantal gemeenten dat Limburg telt, leidden ertoe dat er een combinatie was gemaakt in een afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg en een te vormen afdeling van westelijk Noord-Brabant, ofwel Noord-Brabant-West genoemd. Het hoofdbestuur richtte zich in zijn brief van 7 augustus 1930 tot de gemeenten in de classes Breda en Heusden met de vraag of zij het eveneens wenselijk zouden vinden een provinciale afdeling van de VVK op te richten.

“Iedere kerkvoogdij komt vaak voor kwesties te staan die niet enkel haar, maar alle kerkvoogdijen raken, waarbij de gelegenheid moet worden gegeven dat deze ook gezamenlijk kunnen worden opgelost. In dit opzicht doet de Vereniging ook door middel van haar maandblad reeds veel voor haar leden, maar zij kan niet alles doen en daarom moet het provinciale orgaan een voorportaal worden van de grote keuken waarin de kleine dingen worden afgedaan en de grote zaken degelijk voor verdere afwerking worden voorbereid”, aldus het hoofdbestuur.

In de brief werden o.a. de volgende urgente gevallen genoemd die voor behandeling en bespreking in de provinciale afdeling aan de orde zouden kunnen komen.

1. Kerkvoogdij en predikant.
2. Het beheersvraagstuk (d.w.z. de verhouding van de kerkvoogdij tot de kerkenraad).
3. De eisen die aan het beheer worden gesteld.
4. Hoe komen wij tot een verantwoord beheer?
5. Huur en verhuur van landerijen.
6. Waterschapsvraagstukken.
7. Onderhoud van kerkelijke begraafplaatsen.
8. Restauratie van kerkelijke gebouwen.
9. Het subsidievraagstuk inzake deze restauratie.
10. Ordening en bewaring van archiefstukken.
11. Kerkelijk meubilair.
12. Kerk- en pastoriebouw.
13. De relatie tussen de kerk en de burgerlijke gemeente.
14. Juridische adviezen.
15. Brand- en stormverzekering.
16. Geldbelegging, en
17. Gezamenlijk optreden inzake inkoop van materiaal.

"In een provinciale afdelingsvergadering kunnen allerlei zaken aan de orde komen die tijdens een jaarlijkse ledenvergadering van het hoofdbestuur onmogelijk is. Vooral daar zal de ene kerkvoogdij de andere van goede raad kunnen voorzien. Het één voor allen en allen voor één kan in een klein gezelschap beter tot zijn recht komen dan in een grote landelijke vergadering".

Vervolgens werd een oprichtingsvergadering uitgeschreven, namelijk op 13 december 1930 in Breda, 's middags om 14.00 uur in de consistoriekamer van de Grote kerk aan de Markt te Breda. Hierna vond de oprichting van de provinciale afdeling Noord-Brabant-West plaats.

Stimulering bezoek algemene vergadering

Om de belangstelling voor de jaarlijkse algemene vergadering te bevorderen, wordt het hoofdbestuur verzocht zich te beraden over de vraag om de reis- en verblijfkosten van één afgevaardigde per aangesloten kerkvoogdij voor rekening van de Vereniging te laten komen. Het afdelingsbestuur deed deze suggestie in april 1932 omdat tijdens de voorjaarsvergadering van de afdeling geconstateerd was dat het voor de financieel zwakke kerkvoogdijen (gemeenten) zeer bezwaarlijk was afgevaardigden naar de algemene vergadering te laten komen. Gelet op de grote propagandistische waarde die aan de algemene vergadering werd toegekend en rekening houdend met het feit dat ook andere landelijke organisaties aan dit soort wensen tegemoet komen, meende het afdelingsbestuur dit voorstel te moeten indienen. Niet bekend is hoe het hoofdbestuur hierop reageerde.

Provinciale reglementen

Eerst in 1935 wordt door het hoofdbestuur van de VVK een concept voor een provinciaal reglement vastgesteld. Uit de daarin omschreven doelstelling blijkt dat die gelijk is aan die van de VVK, maar dat het werkgebied beperkt blijft tot het provinciale terrein. De provinciale afdeling tracht haar doel te bereiken door:

- het beleggen van vergaderingen;
- het bevorderen van samenwerking tussen bestuur en beheer, zowel plaatselijk als provinciaal;
- het voeren van propaganda tot uitbreiding van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk;
- het bevorderen van de brand- en stormschadeverzekering;
- het geven van voorlichting bij orgelbouw en restauratie van kerkgebouwen;
- het bevorderen van een eenheidsprijs voor het stemmen van orgels;
- het geven van voorlichting bij het ontwerpen van plaatselijke reglementen, instructies en verordeningen;
- verspreiding van geschriften; en
- het verwijzen van haar leden, die inlichtingen wensen naar de commissies in het hoofdbestuur.

VEREENIGING VAN KERKVOOGDIJEN
IN DE NED. HERV. KERK.
AFDEELING WEST-BRABANT.

Doordracht, 28 Juni 1932

VER. VAN KERKVOOGDIJEN	
Ingekomen:	29 Juni
Beantwoordt:	1 Juli
Beantwoordt:	

Den WelEdelgeb. Heer Mr. J. J. J. J.
Secretaris Hoofdbestuur Vereeniging van
Kerkvoogdijen in de Ned. Hervormde Kerk
te
Doordracht.

WelEdelgeb. Heer:

Ik heb de eer te beklagen mede te deelen dat op
de vergadering op 1 Juli des namiddags te twee
uur in Gemmenis te Utrecht, de Provinciale
afdel. Noord-Brabant-West vertegenwoordigd zal
worden door haar Voorzitter, de Heer C. A.
Pruis te Gemmenis en omgezekerde.

Moggaakland heb ik het
verreest te zijn gaans
het dit
Voorzitter
Gec. penningw.

Bijeenkomst provinciale afdeling met hoofdbestuur VVK.

Grote kerk Breda

De Grote kerk te Breda, die in het begin van de vijftiende eeuw in gotische stijl werd gebouwd, is ongetwijfeld een van de mooiste kerken van Noord-Brabant, en bevat vele bezienswaardigheden, o.a. een fraaie koperen doopvont, prachtige grafmonumenten, rijk gebeeldhouwde epitafen, kleine en grote grafzerken. Maar de kostbaarste sieraden zijn de twee praalgraven van Engelbert van Nassau en van Hendrik van Nassau.

Op 29 december 1936 werd het gerestaureerde gedeelte van het kerkgebouw weer in gebruik genomen. Veel gemeenteleden waren gekomen om deze plechtige overdracht ingebruikneming bij te wonen. Ook veel genodigden waren aanwezig, o.a. de burgemeester van Breda, vertegenwoordigers van het classicaal bestuur, predikanten van de ring Breda, het provinciaal college van toezicht, de vertegenwoordiger van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen en de secretaris van de afdeling Noord-Brabant-West en verschillende ambtsdragers van naburige hervormde gemeenten.

Deze bijeenkomst werd geopend door de president-kerkvoogd van de hervormde gemeente te Breda, de heer J.C. Hardeman, die kolonel van de Genie was. De heer Hardeman werd later voorzitter van het bestuur van de afdeling Noord-Brabant-West. Naast verschillende dankwoorden die hij tot diverse personen richtte die hun bijdragen aan deze restauratie hadden gegeven, memoreerde hij dat van de vrouwen van Breda sinds eeuwen een bijzondere roep was uitgegaan. Want de torenklok, die in 1694 door brand werd verwoest, droeg als randschrift:

*"die tot Breda in vreugd wil leven,
die moet de vrouwen de overhand geven".*

Hij sprak de hoop uit dat de vrouwen met hun scherpzinnigheid en vindingrijkheid ook nu nog wel wegen zullen weten te vinden om de kerkvoogdij bij te staan. Verder stond hij stil bij het ontstaan, de ontwikkeling, de vernieling tijdens de beeldenstorm en de verminking door de Franse soldaten, de invloed van het vochtige klimaat, waardoor deze historische kerk langzaam maar zeker een ruïne dreigde te worden. De eerste gelden om te komen tot een restauratie werden in 1903 op de staatsbegroting gevoteerd. Gemeente, provincie en vele burgers verleende geldelijke steun, terwijl ook H.M. Koningin Wilhelmina een bijdrage heeft verleend.

Eeuwen staat dit kerkgebouw, het stadsjuweel, in het centrum van de stad Breda. Stormen trotserend, de tijd verweerde haar, maar haar kracht was niet te verbreken. Haar schoonheid kon en mocht niet verloren gaan, aldus een publicatie in "Het Maandblad" uit 1936.

Motie over doodehandsbelasting

Op zaterdag 24 september 1938 kwam de afdeling in hotel "de Schuur" te Breda in vergadering bijeen waar de heer J.A. Dominicus uit Wemeldinge, lid van het hoofdbestuur

Grote Kerk te Breda.

van de VVK, een inleiding hield over de toen zeer actuele doodehandsbelasting. Hij toonde met sprekende voorbeelden aan hoe de Kerk in haar groei belemmerd wordt. De hervormde gemeente te Amsterdam, waar men jaarlijks met tekorten kampt en toch nog een flink bedrag aan doodehandsbelasting moet betalen, maar ook de kleine gemeente, waar mede door de doodehandsbelasting, aan aanvragen om hulp van noodlijdende gemeenten en andere instellingen, zoals ziekenhuizen, niet kan worden voldaan.

Hierna besprak dr. Emmen, voorzitter van het classicaal bestuur van Breda, de principiële kant van de zaak. Waar de overheid verschillende culturele instellingen vrijstelling van belasting verleent, is het voor de Kerk uitermate grievend dat zij, die het hoogste cultureel belang dient, door de Staat minder belangrijk wordt geacht. Door de doodehandsbelasting, waarvoor de Nederlandse Hervormde Kerk per jaar ongeveer fl. 150.000,— moet betalen, wordt de groei van de Kerk ernstig bemoeilijkt. Nadat de voorzitter van de afdeling, luitenant-generaal b.d. C.A. Prins, beide sprekers had bedankt, werd met algemene stemmen de volgende motie aangenomen:

Aan Zijne Excellentie den Minister van Financiën

Kerkvoogden en kerkenraden van de Nederduitsch Hervormde gemeenten in de provincie Noord-Brabant, heden in grote getale in vergadering bijeen te Breda, en aangehoord hebbende de ernstige principiële en financiële bezwaren die er bestaan tegen de verlenging van de Wet op de Doodehandsbelasting 1934, voorzover de goederen van de Nederlandse Hervormde Kerk betreffende, besluiten Uwe Excellentie zeer dringend te verzoeken de indiening van een wetsontwerp nader in overweging te nemen, althans de kerkelijke goederen vrij te stellen, aldus de motie die werd ondertekend door de heren C.A. Prins (voorzitter) en P. Vermeulen (secretaris)

Restauratie kerkgebouw Waalwijk

De gemeenteraad van Waalwijk besloot in januari 1940 deel te nemen aan de financiering van de restauratie van de Grote kerk, die aan de hervormde gemeente toebehoort. De kerk die dateert uit 1233, werd in 1421 door de St. Elisabethsvloed verwoest en eerst in 1470 op dezelfde plaats aan de haven opgebouwd.

Vooraf tijdens de 80-jarige oorlog heeft het kerkgebouw, dat in vroeg-gotische stijl is opgetrokken, veel geleden. Dat werd veroorzaakt door de kerk stond op de grens van 'Hollands' Besoyen en 'Brabants' Waalwijk. Het westelijk deel is daarbij vaak een puinhoop geworden. In 1617 vond er een restauratie plaats, maar de fraaie toren, die te vergelijken is met die van de hervormde gemeente te Sprang, is nooit meer opgetrokken.

De kosten van de gehele restauratie die geschiedt door 'Rijksmonumentenzorg' in 'werkverruiming', is geraamd op fl. 138.000,—. Het financieringsplan luidde als volgt: Rijk fl. 67.500,— provincie fl. 18.725,—, burgerlijke gemeente fl. 23.250,— en hervormde gemeente fl. 20.250,—. Van het resterende tekort van fl. 8.375,— nam de burgerlij-

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Waalwijk.

ke gemeente nog fl. 4.050,— voor haar rekening en tenslotte zal een comité nog zorgdragen voor het restant van fl. 4.325,—.

Waalwijk zal binnenkort weer een historische gebouw rijk zijn dat herinnert aan de bloeiende bouwperiode van de middeleeuwen en ook uit stedenbouwkundig oogpunt een mooie afsluiting vormt in het westen van de stad en van uit de Buitenpolder en de Haven een fraai gezicht op het daar gelegen deel van de gemeente, aldus een publicatie in "Het Maandblad" van februari 1940.

Maar als gevolg van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog op 10 mei 1940, met beperking van materialen, prijsstijgingen, e.d. is de restauratie enkele jaren uitgesteld, maar op zaterdag 22 januari 1944 werd de gerestaureerde kerk weer in gebruik genomen.

In het tegenover de kerk gelegen verenigingsgebouw, dat de naam 'de Haven' draagt, houdt de afdeling sinds vele jaren haar voor- en najaarsbijeenkomsten.

"Onze taak in deze tijden"

In verband met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, is de voor 18 mei 1940 geplande voorjaarsvergadering niet doorgegaan. De afdeling kwam op 28 september 1940 in vergadering bijeen in het protestants militair tehuis te Breda. Tijdens deze vergadering hield mr. M.Ch. de Jong, hoofdbestuurslid van de VVK te Bussum die na de oorlog een belangrijke bijdrage heeft gegeven aan de kerkorde (hij was lid van de Commissie voor Kerkordelijke Aangelegenheden), een inleiding met als titel "Onze taak in deze tijden".

Hij memoreerde het grote leed dat over Nederland is gekomen. De Kerk staat in deze tijd voor bijzondere moeilijkheden, geestelijke en materieel. Van de Kerk kan thans grote kracht uitgaan voor velen. Hij wijst op het feit dat vele kerkgebouwen door bombardementen zijn getroffen. De door de generale synode uitgeschreven noodcollecte bracht fl. 140.000,— op. Hij roept de kerkvoogdijen, die voor oorlogsschade bespaard zijn gebleven, op een bijdrage aan dit fonds te geven.

Nu moeten wij vooruitzien. Samenwerking tussen hoofdbestuur en de besturen van de provinciale afdelingen is vanzelfsprekend noodzakelijk.

Deze tijd brengt de Kerk grote mogelijkheden. Kerkvoogdijen moeten de synode daarbij steunen. Kritiek, indien dit nodig is, moet steeds opbouwend zijn, aldus mr. M.Ch. de Jong in zijn toespraak in Breda.

Reorganisatie bestuur en beheer

Onder leiding van de voorzitter, de heer J.C. Hardeman, generaal-majoor van de genie (b.d.) en president-kerkvoogd van de hervormde gemeente te Breda, werd de najaarsvergadering van de afdeling op 10 november 1946 gehouden in het lokaal "de Eendracht" te Zevenbergen. Tijdens die bijeenkomst werd een inleiding gehouden door ds. A.J. Bronkhorst uit Willemstad over het onderwerp "Mogelijkheden van een reorganisatie van bestuur en beheer" (Ds. Bronkhorst werd later kerkelijk hoogleraar en genoot binnen de Nederlandse Hervormde Kerk een grote bekendheid).

Ds. Bronkhorst wees er op dat de huidige scheiding tussen bestuur en beheer niet verstandig is en schade aan de Kerk veroorzaakt. De samenwerking tussen bestuur (kerkenraad) en beheer (kerkvoogdij) laat hier en daar soms veel te wensen over. In zijn betoog pleitte ds. Bronkhorst er voor om de kerkvoogd een plaats in de kerkenraad te geven, zodat het kerkvoogdelijk werk als het ware ingebed is in dat van de kerkenraad.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is een werkgroep voor de nieuwe kerkorde, die op 1 mei 1951 in werking trad, aan de slag gegaan om de zaken van bestuur en beheer te bestuderen. De ideeën van die werkgroep waren overeenkomstig datgene wat ds.

Bronkhorst voorstelde. Naar aanleiding van het referaat van ds. Bronkhorst volgde er een gedachtewisseling.

Tenslotte vroeg de heer C. van Harderwijk, penningmeester van het hoofdbestuur van de VVK, het woord voor een korte mededeling. Bij Urk is een schip gelicht waarin zich meerdere door de Duitsers geroofde kerkklokken bevinden. Voor nadere informatie hierover kon men zich wenden tot de heer Gorter, secretaris van de Nederlandse Klokkenpelvereniging te Amsterdam. De vertegenwoordiger van de kerkvoogdij te Geertruidenberg deelt mee dat hij reeds hierover informatie heeft ingewonnen, maar dat er geen klokken van een kerkgebouw uit Noord-Brabant in dat schip aanwezig zijn.

Invloed op bemensing van kerkvoogdelijk toezicht

In die tijd bestond er nog het "Algemeen college van toezicht op het beheer van de kerkelijke goederen en fondsen van de Hervormde gemeenten", met in het verlengde daarvan de provinciale colleges van toezicht. Bij de invoering van de kerkorde op 1 mei 1951 werden er ook provinciale colleges van toezicht ingevoerd. Beide colleges van toezicht hielden echt toezicht op het beheer en beleid van de toenmalige kerkvoogdijen resp. colleges van kerkvoogden. Destijds (d.w.z. vanaf 1951) waren er in feite drie vormen van kerkvoogdelijk toezicht, namelijk:

- dat van de notabelen wanneer gemeenten onder z.g. vrij beheer vielen;
- oud toezicht, dat gebaseerd was op de bepalingen van het hiervoor genoemde algemeen reglement; en
- nieuw toezicht op basis van de kerkordebepalingen van 1 mei 1951.

Tijdens de op 31 mei 1947 in de consistoriekamer van de kerk van de hervormde gemeente te Geertruidenberg gehouden voorjaarsvergadering, die overigens door slechts 15 personen werd bezocht, werd de aandacht gevraagd voor de verkiezing van twee leden van het provinciaal college van toezicht. Omdat de afdeling Noord-Brabant-West samen met de afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg de kerkprovincie Noord-Brabant en Limburg vormden, nam het bestuur contact op met het bestuur van de afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg. Dat was ook het geval op 31 mei 1947.

Opdat de kerkvoogden enige leiding bij deze verkiezing zouden hebben, werd voorgesteld om de volgende personen kandidaat te stellen voor een benoeming tot lid van het Provinciaal College van Toezicht:

- J. Soncke, verificateur van de belastingen, oud administrerend-diaken en voormalig kerkvoogd te Roosendaal en
- G. Nieveen, fabrikant te Tilburg, ouderling en lid van het provinciaal kerkbestuur.

De vergadering van 31 mei 1947 stemde hiermee in en besloten werd dit voorstel voor te leggen aan het bestuur van de afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg, waarna een aanbeveling aan de kerkvoogdijen in Noord-Brabant en Limburg zou kunnen uitgaan.

*Kerkgebouw van
de hervormde ge-
meente te Kruis-
land.*

Nieuwe hervormde kerk Kruisland

De eerste kerk die na de oorlog nieuw werd gebouwd, werd op Tweede Kerstdag 1947 door de 17 gezinnen tellende hervormde gemeente te Kruisland in gebruik genomen. De oorspronkelijke kerk met toren dateerden uit de 14e eeuw. In 1828 verkeerde de kerk in een dermate slechte staat dat herstel of vernieuwing dringend noodzakelijk werd. Besloten werd tot nieuwbouw. De toren, die eigendom was van de burgerlijke gemeente Steenbergen en beter was onderhouden, werd in 1830 in zijn oorspronkelijke staat gelaten.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Dinteloord.

Maar 114 jaar later (1944) werd de toren door de terugtrekkende Duitsers opgeblazen en zijn val werd vrijwel de gehele kerk verwoest.

De hervormde gemeente van Kruisland is evenwel niet bij de pakken blijven neerzitten. Men startte met een geldwervingsactie die fl. 5.154,30 opbracht, de hoogste collecte omgerekend per hoofd van de bevolking in geheel Nederland. Dankzij deze hoge vorm van offervaardigheid besloot het Departement van Wederopbouw en Volkshuisvesting de herbouw van deze verwoeste kerk zoveel mogelijk te steunen.

De hervormde gemeenten te Sliedrecht, Wijngaarden en Alblasterdam adopteerden Kruisland en gaven blijk van hun meeleven door ervoor te zorgen dat er totaal fl. 7.000,— werd gecollecteerd voor de herbouw van de kerk van de hervormde gemeente te Kruisland.

Herbouwde kerk in Dinteloord in gebruik genomen

Op 14 april 1949 werd de herbouwde kerk van de hervormde gemeente te Dinteloord weer in gebruik genomen. De kerk was tijdens een bombardement op 4 november 1944 grotendeels verwoest. Volgens de voorlopige lijst van Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, opgemaakt door de rijkscommissie voor de monumentenzorg,

werd de hervormde kerk van Dinteloord, die een bijzondere bouwstijl had en tot het classicisme kon worden gerekend, gebouwd in 1693 met behulp van koning-stadhouder Willem III. Die schonk het voor de bouw benodigde hout, dat afkomstig was uit de domeinbossen, die nu de houtvesterij van Breda vormen.

Inmiddels was er een nieuwe kerk verrezen volgens het bouwplan van architect ir. J. de Wilde te Breda, waarbij zoveel mogelijk het oude is behouden, terwijl bij de bouw het moderne element beton een hoofdrol speelde, zodat een stemmig geheel werd verkregen. Geen wonder dat de gemeenteleden, die hun kerkgebouw bijna 4,5 jaar moesten missen, voor deze ingebruikneming grote belangstelling hadden.

Excursie naar Ginneken en het Mastbos

Op 23 april 1949 kwam de afdeling bijeen in hotel "Dennenoord" te Ginneken. Na een aantal huishoudelijk zaken te hebben afgedaan, volgden er enkele mededelingen door de heer C. van Harderwijk, penningmeester van het hoofdbestuur van de VVK over het Noodhulpfonds het in voorbereiding zijnde Bouwstenenfonds.

Hierna werd de herbouwde kerk van de hervormde gemeente te Ginneken c.a. bezocht. Deze kerk, die dateert van 1264, werd in 1944 verwoest. De vrij snelle herbouw van de kerk, waarmee een bedrag van fl. 140.000,—, exclusief fl. 20.000,— voor het orgel, was gemoeid, kon tot stand komen door direct na de bevrijding, toen er vrijwel geen beklemden bepalingen over de herbouw bestonden, deze zaak aan te pakken met volledige medewerking van de Bouw- en Restauratiecommissie.

Na het bezoek aan de kerk van Ginneken en gebruik van een Brabantse koffietafel ging het gezelschap per autobus naar het Mastbos. Voor veel deelnemers was het iets nieuws te vernemen wat er met bosbouw samenhangt en wat er gedaan moet worden om de open plekken, tengevolge van het op grote schaal kappen tijdens de bezetting door de Duitsers, in betrekkelijk korte tijd weer tot bos te maken.

Orgelbouw, een belang voor alle kerkvoogdijen

Tijdens de najaarsvergadering van de afdeling, die op zaterdag 1 oktober 1949 om 14.30 uur in het hervormd verenigingsgebouw "de Veste" te Breda gehouden werd, kwamen diverse zaken aan de orde. Op die vergadering wordt de heer J. van Schagen, die al verschillende jaren deel uit maakte van het afdelingsbestuur, benoemd tot lid van het hoofdbestuur van de VVK. Na het vertrek van de heer van Harderwijk, de toenmalige penningmeester, nam de heer Van Schagen diens functie over. Na het overlijden van de secretaris van de VVK, de heer mr. A. de Jong, in het najaar van 1959, werd de heer Van Schagen tevens secretaris. Deze gecombineerde functie van secretaris-penningmeester heeft hij tot 1971 vervuld.

Na de afdoening van de huishoudelijke zaken kreeg de heer H.J. van der Wolk, lid van het hoofdbestuur van de VVK, het woord die een inleiding hield over het onderwerp "Orgelbouw, nieuwbouw en restauratie, een groot financieel belang voor alle kerk-

*Kerkgebouw van
de hervormde ge-
meente te Chaam.*

voogdijen". Na deze inleiding volgde er een boeiende gedachtewisseling, waaraan ook de heer L. Ern , destijds technisch adviseur over orgelzaken van de VVK, deelnam. De heer Van der Wolk was destijds, namens het hoofdbestuur van de VVK, lid van de Orgelcommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Gerestaureerde kerk Chaam in gebruik

Nadat de Duitsers op 28 oktober 1944 de toren van de hervormde kerk van Chaam,   n van de mooiste van Brabant, hadden opgeblazen met het gevolg dat het schip instortte en ook de rest van het kerkgebouw aanzienlijk schade leed, werd op 10 november 1949 de gerestaureerde kerk weer in gebruik genomen. Met planken en asfaltpapier waren de gaten zoveel mogelijk gedicht, waardoor er in elk geval in de zomer nog kerkdiensten mogelijk waren. Het tochtte geweldig wanneer het regende. De kansel en de kan-

selbijbel waren soms kletsnat, zodat men bij slecht weer eigenlijk met een paraplu op de preekstoel moest gaan staan.

Al zijn de financiële zorgen nog groot, er heerste bij de aanwezigen dankbaarheid omdat deze mijlpaal was bereikt en de gemeente voortaan weer kan samen komen in een gebouw dat bij haar eredienst past.

30 Jaar VVK

Op 9 en 10 juni 1950 werd op de algemene vergadering van de Vereniging van Kerkvoogdijen aandacht besteed aan het 30-jarig bestaan van de Vereniging. Destijds duurde de algemene vergadering twee dagen, d.w.z. op vrijdagavond kwam men bijeen voor het huishoudelijk gedeelte. Degenen die ook het algemene gedeelte van de daarop volgende zaterdag wilden bijwonen, overnachtten. Maar de praktijk wees uit dat de meeste kerkvoogden op zaterdag van huis gingen om het algemene gedeelte van deze jaarlijkse bijeenkomst bij te wonen.

Maar zoals gezegd, 10 juni 1950 was een bijzondere vergadering want toen werd stil gestaan bij het 30-jarig bestaan van de VVK. Er waren, zoals te doen gebruikelijk, diverse sprekers die van de gelegenheid gebruik maakten vanuit hun kerkelijk functioneren hun dankbaarheid uit te spreken voor het vele werk wat door de VVK de afgelopen 30 jaar verzet was.

Ook de besturen van de provinciale afdelingen kwamen aan het woord. Zij werden in de gelegenheid gesteld hun visie en indrukken van het werk binnen de VVK uit te dragen. Namens de besturen van de provinciale afdelingen richtte de heer P. Vermeulen, secretaris van de provinciale afdeling Noord-Brabant-West het woord. Het was niet zo maar dat dit hem werd gevraagd, want de heer Vermeulen vervulde de langste staat van dienst, want hij vervulde sinds de oprichting van de afdeling 20 jaar functie van secretaris-penningmeester.

Nederlands eerste zuivere protestantse kerk afgebrand

Willemstad, het vestingstadje aan het Hollands Diep dat in de zomer van 1950 door een windhoos ernstig werd geteisterd, werd op 29 augustus 1950 weer door een zware ramp getroffen doordat de in het centrum gelegen hervormde kerk, die uit 1596 dateert, tot de grond toe is afgebrand. Omdat dit kerkgebouw de eerste voor de protestantse eredienst gebouwde kerk in Nederland was, beperkt het verlies zich niet tot het kunsthistorisch karakter van deze kerk. "Protestants Nederland moet immers de ondergang van een kerkgebouw betreuren dat eeuwenlang een baanbrekend voorbeeld was voor architecten, die kerkgebouwen wilden bouwen waarin de dienst van het Woord volkomen tot zijn recht zou komen", aldus een publicatie in "Het Maandblad" van 1950.

De Koepelkerk is steeds de trots geweest van Willemstad, omdat het gebouw wat vorm en stijl betreft, uitsteekt boven het beste wat op het gebied van de protestantse kerk-

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Willemstad.*

bouw in de latere tijd zou ontstaan. Het was de bedoeling dat deze kerk, die door oorlogsgeweld was beschadigd, op 7 september 1950 weer in gebruik zou worden genomen. Tijdens het blussingswerk werd in Willemstad een actiecomité gevormd om gelden in te zamelen voor de herbouw van de kerk.

Op vrijdag 28 november 1952 werd de hervormde kerk weer in gebruik genomen. De eerste lijstcollecte, na de brand, had fl. 20.000,— opgebracht. Totaal hadden de inwoners van Willemstad fl. 60.000,— bijgedragen in de restauratiekosten, hetgeen neerkomt op fl. 30,— per hoofd. De burgemeester van Willemstad, de heer C.A. van der Hooft, memoreerde bij deze ingebruikneming de uitstekende samenwerking tussen gereformeerden en hervormden voor dit doel. Tijdens de restauratie heeft de hervormde gemeente in het kerkgebouw van de gereformeerde kerk haar diensten gehouden. Uit dankbaarheid voor de ondervonden gastvrijheid werd aan de voorzitter van de gereformeerde kerkenraad een zilveren doopvont overhandigd, bekostigd uit de opbrengst van een speciaal voor dit doel in de hervormde gemeente gehouden collecte.

Contact met hoofdbestuur VVK

Zoals dat nu sinds vele jaren het geval is, was er ook destijds periodiek overleg tussen het hoofdbestuur van de VVK en de afdelingbesturen. Tijdens een bijeenkomst die op 18 januari 1951 in het Jaarbeursgebouw te Utrecht werd gehouden, kwamen zeer aan-gelegen onderwerpen aan de orde. Eén van die onderwerpen was de kerkorde die, zo later bleek, op 1 mei 1951 voor alle hervormde gemeenten van kracht zou worden.

Mr. M.Ch. de Jong, die van grote betekenis is geweest voor de VVK en voor de Nederlandse Hervormde Kerk in het bijzonder (in december 1974 ontving hij van de generale synode de Legpenning die zelden werd uitgereikt), gaf uitvoerige informatie over de nieuwe kerkorde, waarbij de kerkvoogd in het vervolg het ambt van ouderling-kerkvoogd zou uitoefenen en volwaardig lid zou worden van de kerkenraad.

De nieuwe kerkorde

Vrij kort na de inwerkingtreding van de nieuwe kerkorde hield de afdeling Noord-Brabant-West op 26 mei 1951 haar voorjaarsvergadering in gebouw "de Veste" te Breda, die in het teken stond van de nieuwe kerkorde. De secretaris van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen, mr. A. de Jong uit Mijnsheerenland, hield een inlei-ding over het onderwerp "De positie van de kerkvoogdijen in de nieuwe kerkorde, zowel plaatselijk als algemeen".

Hij wees in dit verband op de uitgebreidere taak en bevoegdheden van de kerkvoogden dien niet alleen in het plaatselijk kerkenwerk, maar ook in het bovenplaatselijk kerken-werk zeggenschap zouden krijgen in het beheer. Hierdoor is de positie van de kerkvoog-den niet zwakker geworden: in tegendeel want alle financiën van de Kerk, zowel plaat-selijke als bovenplaatselijk, komen onder controle van de kerkvoogden. Over de verschil-lende bezwaren die door kerkvoogden werden genoemd als zouden zij met hun taak in het gedrang komen en hun zelfstandigheid verliezen, verwees de heer De Jong naar de uitspraak van de synodepreses op 7 december 1950, nadat de kerkorde door de genera-le synode met 76 tegen 14 stemmen was aangenomen: "er zijn geen overwinnaars, er zijn geen overwonnenen, maar er is één Kerk".

Deze vergadering, zo meldt de secretaris van de afdeling de heer P. Vermeulen, werd bezocht door 7 predikanten, 18 kerkenraadsleden en 56 kerkvoogden en notabelen. Voorwaar een voor deze afdeling ongekend hoog aantal bezoekers, aldus de heer Vermeulen.

Drie eeuwen hervormde gemeente van Ginneken c.a.

Op 25 juni 1941 werd de gemeente Ginneken tot zelfstandige kerkelijke gemeente ver-klaard. Maar de donkere Duitse bezettingstijd maakte het onmogelijk na drie eeuwen aan dit heuglijke feit aandacht te besteden. Het kerkgebouw dat verschillende malen werd verwoest, is voor de vierde maal herbouwd. Na het bombardement op 13 oktober 1944 vond tussen 1945 en 1951 opnieuw een restauratie plaats, die in november 1951 werd voltooid. Dankzij de steun van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Hoge Zwaluwe.*

Wetenschappen en de grote offervaardigheid van de inwoners van Ginneken, die fl. 18.000,— bijeen brachten, kon deze omvangrijke restauratie uitgevoerd worden.

Hervormde kerk te Hoge Zwaluwe

Bij de bevrijding van Hoge Zwaluwe op 5 en 6 november 1944 liep het kerkgebouw een zware beschadiging op. Aan de zuidzijde sloegen veel granaten in waardoor weer en wind maandenlang vrij spel hadden. Dankzij de goede zorgen van 'Kunstbescherming' kwam in januari 1947 het noodherstel gereed, zodat het kerkgebouw weer in gebruik kon worden genomen.

De weg naar restauratie was echter lang. Tenslotte werd in oktober 1950 een begin

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Almkerk.*

gemaakt met het herstel en wel door aannemer W.F. Mulckhuyse uit Waarder. Monumentenzorg verleende 75 pct. subsidie in de kosten.

Op vrijdag 19 oktober 1951 vond de ingebruikneming plaats van de gerestaureerde kerk tijdens een plechtige samenkomst.

Nieuwe hervormde kerk te Almkerk

Op 20 december 1951 werd de nieuwe hervormde kerk te Almkerk in gebruik genomen. Het was voor de eerste maal in de geschiedenis dat in Almkerk een hervormde kerk in gebruik werd gesteld. Tot 1945 kon de gemeente beschikken over de oude parochiekerk, gewijd aan Johannes de Doper, waarvan de toren en enkele delen van het koor dateren uit de tijd van voor de Elisabethsvloed. Op 17 januari 1945 wordt voor de laatste maal kerkdienst in deze kerkgehouden, want dan komt de evacuatie. Vlak voor het einde van de oorlog, op 21 april 1945, is het lot van de kerk en de toren bezegeld. Een Duits 'Sprengkommando' blaast de toren op die kerk en pastorie tot een ruïne maakt.

Hoewel een deel van het koor intact bleef, werd na lang beraad besloten de restanten van de oude kerk af te breken en daarvoor een nieuwe kerk te bouwen.

De architect, de heer Chr. Nielsen uit Amsterdam, kreeg de opdracht voor de bouw van een kerk met een centrale plaatsing van de kansel voorzien van een liturgisch centrum. Er werd een lening gesloten van fl. 50.000,—, terwijl de Ring Sloten in Friesland Almkerk adopteerde. Daarnaast werd in de gemeente flink actie gevoerd om de benodigde gelden bijeen te krijgen.

De kerk heeft 534 zitplaatsen, terwijl in het verenigingslokaal er 100 stoelen geplaatst kunnen worden. De totale kosten bedroegen fl. 154.493,77. De adoptie van Sloten bedroeg fl. 16.519,71. De rijksbijdrage bedroeg fl. 87.063,—. De uitkering S.E.C. fl. 21.870,23, terwijl de bijdrage van de burgerlijke gemeente voor de toren fl. 10.488,70 bedroeg. Voor kerk en pastorie bracht de hervormde gemeente fl. 45.852,36 bijeen.

Plaatselijke kerkvoogdijproblemen

De afdeling kwam voor haar voorjaarsvergadering op zaterdag 10 mei 1952 bijeen in het hervormd verenigingsgebouw "de Veste" te Breda. Na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken, geeft de voorzitter van de afdeling, gepensioneerd generaal-majoor der Genie J.C. Hardeman, het woord aan de secretaris van de afdeling, die een inleiding houdt over het onderwerp "Plaatselijke kerkvoogdijproblemen".

Als eerste probleem wijst hij op het gestelde in lid 2, artikel 1 van ordinantie 16, waar het gaat om 'het vaststellen van het aandeel van de leden in de geldelijke lasten van de gemeente'. De vraag is dan hoe: door het heffen van een hoofdelijke omslag (= kerkelijke belasting) of door het vragen van een vrijwillige bijdrage.

Verder vraagt de inleider zich af waarom in de kerkorde niet dwingend is voorgeschreven dat kerkvoogden het beheer voeren met bijstand van de notabelen.

Hierna volgt een zeer geanimeerde bespreking waaruit blijkt dat de gemeenten die met de systematiek van de vrijwillige bijdragen werken, zeer tevreden zijn. De bijdragen worden persoonlijk bij de gemeenteleden opgehaald. Iedereen spreekt daar zijn voldoening over uit, omdat dit de meest ideale vorm van financiering van het kerkenwerk is. Maar in gemeenten waar veel import is van vreemde werkkrachten, die niets voor de Kerk in het algemeen voelen, ligt het anders.

Tot slot bleek de gehele vergadering er voorstander van om de medewerking van de notabelen bij het werk van de kerkvoogden te behouden.

Niervaert werd Klundert

In de middeleeuwen was Klundert bekend onder de naam de Niervaert. Rond 1296 werd daar een hostie gevonden waaraan wonderen werden toegedicht. De hostie bracht Niervaert een zekere welvaart door de vele pelgrims. De hostie bleef tot 13 maart 1449 in Niervaert en werd toen overgebracht naar Breda om de hostie veilig te stellen voor de toekomst. De oorzaak van deze overweging was de St. Elisabethsvloed van 1421.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Klundert.

In 1558 werd een kleine kerk gebouwd op de plek waar nu de hervormde kerk staat. In 1618 werd een nieuwe kerk gebouwd waarvan de kosten fl 24.400,— bedroegen. Deze kerk werd in 1737 door een brand, als gevolg van het opnieuw ontbranden van een voetstoof, vernield. In 1739 werd de kerk herbouwd voor fl. 23.541,— mede door een schenking van Willem Carel Hendrik Friso ZDH Prins van Oranje (stadhouder Willen IV). Deze kerk is in gebruik geweest tot 4 november 1944 toen de Duitsers de toren om 10.00 uur 's morgens lieten springen.

Er zijn na de oorlog veel financieringsproblemen geweest. Onder meer is er een boerderij verkocht en heeft de hervormde gemeente Zwolle de hervormde gemeente Klundert geadopteerd. De eerste steen voor de huidige kerk werd gelegd op 4 juli 1951 en in november 1952 werd de kerk in gebruik genomen. De kosten bedroegen fl 389.021,—. Er mocht nog geen toren gebouwd worden wegens "algemeen landelijk materiaal gebrek", vermoedelijk zou dat pas na 1967 mogelijk zijn. De architect was de heer P.A.Smits. In de buitenmuur zijn de ijsselsteentjes van de verwoeste kerk gebruikt.

Tot overmaat van ramp kwam in de kerk 80 cm water te staan als gevolg van de watersnoodramp van 1 februari 1953. De banken dreven in de kerk en de verwarmingsketel ontplofte. Nog voor het nieuwe kerkseizoen werd alles hersteld en kon de gemeente opnieuw van de kerk gebruik maken. In 1956 is in de kerk een Flentrop pijporgel geplaatst. Tot op heden is er geen toren gebouwd, de financiële middelen werden voor vele andere doeleinden gebruikt, zoals het gemeenschapshuis "De Ring".

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Dussen-Hank.

Nieuwe kerk te Dussen

In 1945 werd de kerk van de hervormde gemeente te Dussen en Hank door oorlogshandelingen verwoest, maar begin december 1952 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen die plaats biedt aan 300 personen.

De architect H. Knijtjzer uit Amsterdam, deelde bij de opening mee dat reeds in 1946 voorbereidingen voor de bouw waren getroffen. Het gebouw heeft een vierkante plattegrond met in een hoek opgesteld een in licht ahornhout uitgevoerde preekstoel met daarvoor de vaste avondmaalstafel. In deze hoek is een verruiming met glaswanden aangebracht, die met twee grote ramen en het frontraam, dat over de gehele breedte van de kerk is aangebracht, de kerk ongewoon licht maken. De muren zijn licht grijs gesausd. De banken zijn van mahoniehout en rondom de preekstoel opgesteld.

Tegen de achterwand van de preekstoel zijn de twaalf geloofsartikelen aangebracht.

De consistorie is ruim en er is een predikantenkamer, terwijl er naast de kerk een pastorie is gebouwd. Op het dak is tussen twee kolommen de nieuwe luidklok geplaatst.

In memoriam P. Vermeulen

Op 6 november 1952 vond de begrafenis plaats van de heer P. Vermeulen die vanaf de oprichting van de afdeling Noord-Brabant-West de functie van secretaris-penningmeester vervulde en een stuwkracht voor de afdeling was. "Hij was een man die zijn plicht vervulde in getrouwheid en de gelden nauwkeurig administreerde. Hij is in het harnas gestorven. Het stoffelijk overschot werd op 6 november 1952 begraven op de begraaf-

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Werkendam.

plaats "Oud Eik en Duinen" te 's-Gravenhage", aldus een publicatie in "Het Maandblad" van januari 1953 van de penningmeester van de VVK, de heer C. van Harderwijk.

Nieuwe hervormde kerk Werkendam in gebruik

Op dinsdag 23 december 1952 werd de nieuw gebouwde kerk van de hervormde gemeente te Werkendam in gebruik genomen. De hervormde monumentale kerk was als gevolg van oorlogshandelingen in 1945, totaal verwoest. Dat was ook het geval met de gereformeerde kerk die in 1956 herbouwd werd.

Met het totstandkomen van dit kerkgebouw beschikt de gemeente over een bedehuis dat wars is van alle opsmuk. Nadat verschillende sprekers het woord voerden, afgewisseld met gemeentezang, werden de kanselbijbel, het doopvont, de avondmaalstafel en de collectezakken weer in gebruik genomen.

Kerk van Heusden gedeeltelijk in gebruik genomen

Net voor Pinksteren 1953 werd de hervormde kerk van Heusden gedeeltelijk in gebruik genomen. In november 1944 werd het kerkgebouw zodanig door bommen gehavend dat het niet mogelijk bleek om het herstelwerk in enkele jaren volledig te realiseren. Gekozen werd dit in fasen te doen.

Het oudste deel van de kerk dateert uit de tweede helft van de 13e eeuw. In 1555 werd de kerk vergroot met een noordertransept. In 1572 woedde er een grote brand in het gebouw, die dak en interieur vernielde, maar de toren liet staan. In het verleden is het gebouw verschillende malen gerestaureerd.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Heusden.

Met steun van Monumentenzorg is nu (1953) het schip van de gothische kruiskerk geres-
taureerd. Deze fase kostte fl. 250.000,—. De hervormde gemeente Heusden, die 850 zie-
len telt, is zeer tevreden met de royale steun van het rijk. Naast steun van het rijk en de
eigen bijdrage, ontving het college van kerkvoogden gelden van kerkelijke inzamelin-
gen die in Friesland, Noord-Brabant en Limburg werden gehouden.

Ruim vier jaar later, op 15 juli 1957, was de totale restauratie van deze monumentale
kerk een feit.

Zevenbergen heeft zijn oude hervormde kerk terug

Na vernielingen door de bezetter van de hervormde kerk in Zevenbergen in november
1944 is er vele jaren nagedacht over herbouw van de kerk. Eerst op 31 oktober 1951
werd de kerk aanbesteed en op 9 december 1953 kon het vernieuwde kerkgebouw weer
in gebruik worden genomen.

De kerk moet er al hebben gestaan vóór in 1421 de St. Elizabethvloed over het land
kwam. In 1540 onderging het gebouw een grote algehele wijziging. Na deze verbou-
wing werd het interieur ook verfraaid. Adellijke personen schonken gebrandschilderde
ramen en in Den Bosch kocht men in 1546 een fraai orgel. In 1610 ging het kerkgebouw
in hervormde handen over.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Zevenbergen.

Tijdens een druk bezette bijeenkomst op 9 december 1953 werd de kerk in gebruik genomen. Naast subsidie van het rijk, verleende de Bouw- en Restauratiecommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk steun, evenals de Ring Ommen, die de gemeenten Zevenbergen en Willemstad had geadopteerd. Er volgden toespraken van de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, jhr. dr. E.O.M. van Nispen tot Sevenaer, mr. G.A.J. ter Linden, secretaris van de Bouw- en Restauratiecommissie en J. van Schagen, die namens het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen het woord voerde. Voor de herbouw van de toren was onvoldoende geld beschikbaar. Op 22 december 1961 werden toren, uurwerk, luidklok en carillon op officiële wijze in gebruik genomen.

Grote kerk Geertruidenberg in oude luister hersteld

Begin september 1955 waren de werkzaamheden begonnen, die in de eerste plaats bedoeld waren om een vernieuwing van de daken uit te voeren. Twaalf jaar geleden, dus in 1943, werden de eerste pogingen gedaan om tot restauratie te komen. Dankzij financiële steun van rijk, provincie en gemeente, kon het restauratiewerk daadwerkelijk worden begonnen.

Interieur van de Grote Kerk van de hervormde gemeente te Geertruidenberg.

De kerk dateert uit de vijftiende eeuw toen de oorspronkelijke kerk in 1420 verbrand was. Het is een hallenkerk met drie hoge beuken met fraaie houten tongewelven. Omdat de kerk vroeger een kanunnikenkerk was, steekt het dak van het koor hoog boven het dak van het schip uit.

Na de Franse tijd verkeerde het gebouw in een staat van verval. Ingekwartierde soldaten hadden vuren in de kerk gestookt, het gehele meubilair vernield en het orgel verwoest. Sinds 1817 zijn koor en transept door een muur gescheiden van het schip van de kerk, omdat het onmogelijk was het interieur voldoende te herstellen.

De uitvoering van de restauratie was in handen van de Gebr. Naglé te Geertruidenberg onder leiding van de architecten B. van Bilderbeek te Dordrecht en ir. A.J. van der Steur uit Amsterdam.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Sprang-Capelle.

De kerk in Sprang-Capelle

De kerk van de hervormde gemeente Sprang-Capelle behoort tot de zogenaamde pseudo-basilieken. Zij heeft een stoere, maar rijk gedetailleerde toren in baksteen uitgevoerd. Ook de kerk is geheel in baksteen uitgevoerd.

De oudste vermelding van deze kerk is van 1457. Maar waarschijnlijk is zij aanzienlijk ouder.

Alleen het smalle gedeelte van het schip en de beide dwarspanden waren sedert de reformatie voor de eredienst bestemd. Het brede gedeelte van het schip diende als toegangsportaal, als bergplaats, als kolenhok en als stalling voor de lijkwagen. Het koor was door een houten schot van de kerkruimte afgescheiden en ingericht voor catechisatie-lokaal.

De kerk verkeerde jarenlang in een slechte staat. Van 1952 tot 1956 vond onder leiding van architect C.C. Basters een ingrijpende restauratie plaats. Op 16 januari 1956 is de vernieuwde kerk weer in gebruik genomen.

*Orgel van de
Grote Kerk te
Breda.*

Breda's Grote kerk hersteld

In april 1956 werd tijdens een stijlvolle plechtigheid de nagenoeg geheel gerestaureerde Grote kerk van de hervormde gemeente te Breda aan de kerkenraad overgedragen. Tijdens deze bijzondere dienst was ook Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Wilhelmina aanwezig omdat zij op de plechtige bijeenkomst in de kerk van haar voorouders met de hervormden in deze dienst verenigd wilde zijn.

Terwijl het carillon vaderlandse liederen over de stad strooide, stroomde de Grote kerk geleidelijk aan vol. Hoog in de gewelven hingen de nieuwe koperen kronen, terwijl onder de avondmaalstafel het grote Nassaublauwe vloerkleed lag met de ingewerkte wijnranken en door de koperen spijlen van het fraaie koorhek was het eenvoudige houten kruis aan het eind van het koor zichtbaar.

Enkele minuten voor drie werd de komst van Prinses Wilhelmina aangekondigd. Vergezeld van haar hofdame en de secretaresse, de commissaris van de Koningin in Noord-Brabant, prof.dr. J.E. de Quay, en anderen betrad zij het kerkgebouw waar zij door de rijen wachtende kerkgangers naar de Prinsenbank wandelde en daarin plaats nam.

Lambertuskerk die destijds nog in gebruik was bij de hervormde gemeente te Raamsdonk.

Hierna gaf de president-kerkvoogd van de hervormde gemeente te Breda, mr. F.A. Holleman, een kort overzicht van de vijftig jaren restauratie waarin hij zijn dank uitsprak aan de velen die meegewerkt hebben aan het herstel van de glorie van de huidige kerk. Hierna volgden toespraken van de voorzitter van de kerkenraad ds. C.E. van Voorthuysen (de latere scriba van de Provinciale Kerkvergadering van de kerkprovincie Noord-Brabant en Limburg), de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, mr. F.P.Th. Rohling, de burgemeester van Breda, mr.dr. C.N.M. Kortmann en de preses van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, ds. G. de Ru.

De Grote kerk, het indrukwekkende schone monument van de hervormde gemeente te Breda, was in oude luister hersteld. Het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen was op deze plechtigheid vertegenwoordigd door de heren C. van Harderwijk (penningmeester) en mr. A. de Jong (secretaris).

Restauratie kerkgebouw te Raamsdonk

Onder grote belangstelling vond in de zomer van 1956 de ingebruikneming plaats van de oude gerestaureerde hervormde kerk te Raamsdonk. Dit gebouw, dat ook de St. Elizabethvloed heeft doorstaan, begon de laatste jaren mede door toedoen van oorlogsgeweld, tekenen van verval te tonen, zodat restauratie dringend gewenst was.

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Etten-Leur.*

Met behulp van monumentenzorg kon de gewenste restauratie door gaan. Daarbij onderging ook het interieur van de kerk een gehele verandering. Het vroegere koor, dat vóór de restauratie niet in gebruik was, werd bij de kerk getrokken, maar midden in het schip van de kerk werd een scheidingsmuur aangebracht.

De oude banken maakten plaats voor stoelen, terwijl tevens werd overgeschakeld op hete luchtverwarming. De kosten van de restauratie werden voor 90 pct. door Monumentenzorg betaald, terwijl het restant van 10 pct. voor rekening van de hervormde gemeente kwam.

Ingebruikname gerestaureerde kerk Etten

Op 16 maart 1957 werd de gerestaureerde kerk van de hervormde gemeente te Etten, de latere hervormde gemeente Etten-Leur, in gebruik genomen. Met de ingebruikname van deze kerk is tevens de kroon gezet op de jarenlange arbeid van ds. J.M. van de Berg die de animator was om de benodigd gelden voor deze restauratie bijeen te brengen. Van de fl. 50.000,— die met deze restauratie gepaard ging, brachten de gemeenteleden fl. 15.000,— bijeen. De burgerlijke gemeente droeg voor 25 pct. in de restauratiekosten bij.

Door het wegbreken van de consistoriekamer kwam de buitenmuur vrij waarin een gebrandschilderd raam was aangebracht dat door de diaconie werd geschonken. De preekstoel, een fraai specimen van Antwerpse beeldhouwkunst die uit 1580 dateert, werd ook onder handen genomen. Ook werd het orgel niet vergeten.

Kerkgebouw hervormde gemeente te Sleeuwijk.

De nieuwe kerk van Sleeuwijk

Op 18 oktober 1947 werd de nieuwe kerk van de hervormde gemeente te Sleeuwijk officieel in gebruik genomen. Het oude kerkje dat uit 1613 dateerde, had zijn centrale plaats in de gemeente verloren. Ondanks de hieraan verbonden zware financiële lasten die op deze kleine hervormde gemeente van 300 zielen zou komen te rusten, werd besloten tot nieuwbouw.

Het ontwerp van de kerk, de pastorie met een groot en klein verenigingslokaal en consistoriekamer was van de hand van architectenbureau Van Donkelaar en Bodegraven te Woerden en van architect de heer J.M.A. Bollée te Dordrecht. Het kerkgebouw bevat ongeveer 340 zitplaatsen dat uitgebreid kan worden tot 400. De totale bouwkosten bedroegen fl. 180.000,—, waarvoor de gemeente zelf fl. 32.000,— bijeen bracht. De oude kerk met kosterswoning werden verkocht, zodat er nog een tekort resteerde van fl. 88.000,— waarvoor een lening werd afgesloten.

Betrokkenheid gemeenteleden bij geldwerving

Vermoedelijk waren de activiteiten van de afdeling kort na het overlijden van de heer P. Vermeulen op 6 november 1952 wat verminderd, want vanaf dat moment tot eind 1958 blijkt nergens uit dat er jaarlijkse ledenvergaderingen worden gehouden. Een eerste publicatie in "Het Maandblad" van de hand van de nieuwe secretaris, de heer J.J.Th. Molengraaff, is van januari 1959. Daaruit blijkt dat de afdeling op 13 december 1958 in het gebouw "de Veste" te Breda bijeen kwam.

Over het onderwerp "Hoe kunnen we de gemeenteleden actief maken op het terrein van de financiën van onze kerk" hield de heer A. Kool, lid van het hoofdbestuur van de VVK en kerkvoogd te IJmuiden een inleiding. 'Wij zijn als kerk een organisme en geen organisatie. De Geest moet wakker worden om het materiële goed te gebruiken. Wie gedoopt is en lidmaat is, heeft een grote verantwoordelijkheid: daarom zijn wij cel van het organisme, de kerk. Als levende cel moet men rondgaan in de gemeente en een ieder aanspreken in de taal die hij verstaat om weerstanden te overwinnen en de gemeente levend te maken, waarbij veel steun van de predikant ondervonden kan worden', aldus de heer Kool toen al zinspeelde op een grotere betrokkenheid van de predikant voor de plaatselijke geldwerving.

In memoriam J.C. Hardeman

Op 8 april 1959 overleed de voorzitter van de afdeling, de heer J.C. Hardeman, op 80-jarige leeftijd. De overledene heeft vele jaren en op velerlei wijze de Kerk gediend.

Naast president-kerkvoogd van de hervormde gemeente te Breda vervulde hij verschillende kerkelijke functies. Vooral het kerkvoogdelijk werk had zijn voorliefde. Daarom kon hij de voorzittershamer van deze afdeling niet neerleggen en accepteerde hij begin 1959 een herbenoeming als bestuurslid en nam hij weer het voorzitterschap op zich, aldus een publicatie in "Het Maandblad" van de hand van de heer J. van Schagen.

Enquête onder de leden

"Meten is weten" zo luidt een bekend gezegde. Dat was ook destijds bij de VVK het geval. Het afdelingsbestuur van Noord-Brabant-West richtte zich bij brief d.d. januari 1959 tot de leden met de mededeling dat het hoofdbestuur medewerking vroeg van alle afdelingsbesturen voor deelname aan een kleine enquête. "Wij voldoen daaraan gaarne, omdat wij met het hoofdbestuur van mening zijn dat het kunnen behartigen van de belangen van onze kerkvoogdijen in grote mate afhangt van de bekendheid met de plaatselijke omstandigheden".

Er werden o.m. de volgende vragen gesteld:

- Heft u hoofdelijke opslag (= verplichte bijdrage van de gemeenteleden)? Ja/nee en/of vraagt u vrijwillige bijdragen? Ja/nee
- Indien hoofdelijke opslag wordt geheven:
 - a. wordt de aanslag berekend naar de kohiers van de belastingen? Ja/nee. Zo nee, worden de inkomens geschat? Ja/nee
 - b. welk percentage van het inkomen wordt geheven? (tarieven-schaal hierbij voegen a.u.b.)
 - c. heeft u voor de hoofdelijke opslag wel eens geprocedeerd? Ja/nee. Zo ja, met welk resultaat?
- Indien vrijwillige bijdragen worden gevraagd:
 - a. geeft u de gemeenteleden een richtlijn voor de hoogte van de bijdragen? Ja/nee.

Zo ja, richtlijn hierbij voegen a.u.b.

b. door wie worden de bijdragen geïnd?
(b.v. kerkvoogden en/of notabelen, vrijwilligers, kosters, incasseerders)

- Hoeveel extra kerkvoogdijcollecten worden er per jaar in de kerk gehouden?
(bedoeld worden de normale collecten voor de kerkenkas).
- Zijn er ten behoeve van de kerkenkas (gewone dienst) nog extra acties nodig?
Ja/nee. Zo ja, welke?
- Kunt u jaarlijks een redelijk bedrag voor onderhoud gebouwen reserveren? Ja/nee
- Indien uw gemeente een zelfstandige predikantsplaats heeft, denkt u deze bij een komende vacature te kunnen handhaven? Ja/nee. Bij ontkennende beantwoording wordt toelichting op een afzonderlijk vel papier op prijs gesteld.
- Publiceert u begroting en rekening? Zo ja, op welke wijze?
- Geeft u een jaarboekje uit? Ja/nee
- Is er in uw gemeente een kerkbode waarin regelmatig mededelingen van de kerkvoogdij worden opgenomen? Ja/nee
- Zijn of worden in uw gemeente t.a.v. het verwerven van gelden met succes nieuwe methoden toegepast die waard zijn om aan andere gemeenten door te geven? Ja/nee. Zo ja, dan gaarne omschrijven op een afzonderlijk vel papier.
- Zijn er moeilijkheden in uw gemeente die de directe aandacht van het bestuur van de provinciale afdeling vereisen? Ja/nee
- Heeft u suggesties die vergaderingen van de afdeling en/of algemene vergaderingen aantrekkelijker kunnen maken? Ja/nee
- Heeft u suggesties voor het maandblad? Ja/nee
- Bestaat er in uw gemeente een vrouwenvereniging of andere organisatie die ook werkt in het financieel belang van uw kerkvoogdij? Ja/nee. Zo ja, welke?
- Wat zijn de resultaten in dit opzicht gedurende de laatste jaren geweest?
- Wordt uw kerkelijk bevolkingsregister geregeld bijgehouden? Ja/nee. Zo ja, krijgt u voor de bijwerking van het register geregeld de benodigde gegevens van de burgerlijke gemeente? Ja/nee.

Zo ja, wordt hiervoor betaald. Ja/nee. Zo ja, welk tarief wordt daarbij toegepast?

Het hoofdbestuur van de VVK kreeg op die manier van werken een schat van waardevolle informatie waardoor het een goed beeld kreeg van de ontwikkelingen in de plaatselijke hervormde gemeenten.

Gerestaureerde kerk Andel in gebruik

Op 14 mei 1959 werd de geheel gerestaureerde kerk van de hervormde gemeente te Andel weer in gebruik genomen. Op de plaats waar nu de kerk staat, stond in 1275 een kapel. Rond 1450 vond een totale herbouw plaats terwijl rond 1550 het westelijk gedeelte werd vernieuwd. Reeds in 1952 werden besprekingen gevoerd voor restauratie en uitbreiding van de kerk.

Nu zijn de kerkmuren geheel vernieuwd, terwijl de binnenmuren zijn afgehaakt en opnieuw zijn gestukadoord. Ook het interieur van de kerk is geheel vernieuwd. De oude

Kerkgebouw hervormde gemeente te Andel.

banken werden door nieuwe eikenhouten banken vervangen. De kachelverwarming maakte plaats voor een centrale verwarmingsinstallatie. De kosten van dit project bedroegen fl. 160.000,—.

Er werd een obligatielening van circa fl. 110.000,— uitgeschreven á 3 pct. onder de gemeenteleen van deze circa 1.000 leden tellende gemeente. Op 12 maart 1958 werd met de werkzaamheden begonnen. Aan giften en vrijwillige bijdragen werd een bedrag van fl. 25.000,— ontvangen, terwijl voor een bedrag van rond fl. 15.000,— een lening is afgesloten.

Om de financiering rond te krijgen werden er verschillende acties gehouden. Een 100-tal gemeenteleden had eerder hun 'eigen' zitplaatsen aan de kerk beschikbaar gesteld, waardoor een bedrag van fl. 1.500,— in het laatje kwam. Er werd een kwartjesactie in het leven geroepen waarbij elke deelnemer wekelijks een kwartje of meer betaalt.

Kerkgebouw hervormde gemeente te Nieuwendijk.

Nieuwe kerk te Nieuwendijk

Op 15 mei 1959 werd de nieuw gebouwde kerk door de hervormde gemeente te Nieuwendijk, die slechts 150 hervormde gezinnen telde, in gebruik genomen. Vroeger gingen de hervormden van Nieuwendijk in Almkerk naar de kerk, maar de afgelopen dertien jaar werden er diensten gehouden in het verenigingsgebouw "Tavenu". De kerk is 23 meter lang, 13,75 meter breed en 7 meter hoog. Het is een rechthoekig gebouw met een plat dak. De ingang van de kerk bevindt zich in de zuidgevel. Via een hal met een ruime garderobe komt de kerkganger door twee openslaande deuren in de kerkruimte.

De kerk heeft ongeveer fl. 100.000,— gekost inclusief de grond en de verwarming.

Hervormde kerkbouwactie 1959

Op zaterdag 23 mei 1959 werd door de afdeling Noord-Brabant-West de zomervergadering te Breda gehouden. De waarnemend voorzitter, de heer G. van Dis Mzn. uit Willemstad, opende de vergadering, waarbij een minuut stilte in acht werd genomen in verband met het overlijden van de heer Jacob Carel Hardeman, die van 1936 tot 1959 leiding aan de afdeling gaf. Na afdoening van een aantal huishoudelijk zaken, kreeg ds. H.J.F. Wesseldijk, de secretaris van de Generale Financiële Raad van de Nederlandse Hervormde Kerk, het woord die een inleiding hield met als titel "Hervormde Kerkbouwactie 1959".

Nadat ds. Wesseldijk nog een beroep deed op de colleges van kerkvoogden die verzuimden de antwoordkaart in te zenden in verband met een financiële bijdrage, sprak hij de verwachting uit dat de 3,5 miljoen zielen tellende Oude Vaderlandse Kerk door middel van deze actie mag tonen een levende kerk te zijn.

Kerkelijke hoofdelijke omslag

Op 7 mei 1960 kwam de afdeling in haar zomervergadering te Breda bijeen. De heer J. Moll uit Vlissingen, lid van het hoofdbestuur van de VVK, hield een inleiding over het financieel beleid van de kerkvoogden. Het ambt van ouderling-kerkvoogd veronderstelt een actieve bezigheid waarbij de stoffelijke belangen op de voorgrond staan.

De heer Moll wees op de onlangs verschenen "Handleiding t.d.v. kerkvoogden". Hierin staan onderwerpen vermeld die niet alleen voor kerkvoogden van belang zijn, maar waarmee ook ouderlingen en predikanten hun voordeel kunnen doen.

De heer Moll stond stil bij de systematiek van de hoofdelijke omslag die lang niet in alle gemeenten goed wordt toegepast. Menige gemeente hanteert een hoofdelijke omslag naar 'schatting', met veelal grote moeilijkheden die zich bij de inning voordoen. Kerkelijke hoofdelijke omslag moet naar de mening van de heer Moll worden gezien als een vrijwillige bijdrage. Daarom is het niet juist om bij weigering van de betaling van de hoofdelijke omslag, hoewel dit mogelijk was, bij de rechter aan te kloppen, omdat een gerechtelijke invordering de kerk onwaardig is.

Veeleer zal men door tussenkomst van de kerkenraad een gesprek met betrokkene moeten aangaan, waarbij het college van kerkvoogden begrip moet tonen voor bepaalde moeilijke omstandigheden waaronder bepaalde gemeenteleden kunnen verkeren

Tenslotte meldde de heer Moll nog dat uit de in januari 1959 onder de colleges van kerkvoogden gehouden enquête interessante gegevens naar voren gekomen zijn waarmee het hoofdbestuur van de VVK voor het te voeren beleid goed uit de voeten kan.

Uit de kerkvoogdijkeuken

In datzelfde jaar kwam de afdeling weer in vergadering bijeen, namelijk op 29 oktober 1960 te Breda. Tijdens die bijeenkomst hield de heer J. van Schagen, die op 19 december 1959 door het hoofdbestuur tot secretaris van de VVK was benoemd, een inleiding waarin hij inging op diverse verenigingsaspecten waarmee de VVK gedurende haar 40-jarig bestaan te maken heeft. In dit verband noemde hij de nevenwerkzaamheden van de predikant, de verhouding kerkenraad en kerkvoogdij, begroting en jaarrekening en kerkelijke bijdragen.

Zo proberen wij onze financiële problemen op te lossen

Op zaterdag 19 september 1964 kwam de afdeling in vergadering bijeen in het Willem van Oranjecollege te Waalwijk. Na het wijdingswoord, dat door ds. J. Breeuwsma uit Waalwijk werd uitgesproken, bezochten de aanwezigen het nationaal museum voor de schoen- en lederindustrie, waarna in restauratie "Het Lido" een Brabantse koffietafel werd gebruikt.

Kerkgebouw van de protestantse gemeente te Ossendrecht-Hoogerheide.

Na afdoening van de huishoudelijke zaken werd om 15.00 uur de vergadering vervolgd met een algemeen gedeelte dat door de heren Jac. De Haan, president-kerkvoogd te Meeuwen, en A. Korteweg, secretaris-kerkvoogd te Zevenbergen werd gepresenteerd met als titel "Zo proberen wij onze financiële problemen op te lossen".

Na de daaruit voortvloeiende discussie, werd onder de aanwezige gemeenten een enquête gehouden over de vraag "Vrijwillige bijdrage of hoofdelijke omslag?". Hieruit bleek onder meer 15 gemeenten de systematiek van de vrijwillige bijdragen in het kader van onze plaatselijke geldwerving toepassen en hiermee tevreden zijn. De twee gemeenten (Bergen op Zoom en Breda) die de hoofdelijke omslag hanteren, zijn hiermee zeer content.

Ossendrecht nam gerestaureerde kerk in gebruik

Op zaterdag 23 april 1966 werd de uit 1798 daterende kerk na een restauratie die op 1 november 1964 begon, weer in gebruik genomen. De totale kosten bedroegen fl. 130.911,—. Subsidies van rijk, provincie en gemeente werden toegezegd, maar des-

ondanks vormde de financiering van deze restauratie een groot probleem. Als gevolg daarvan zag het college van kerkvoogden zich genoodzaakt percelen grond te verkopen.

De leiding van de restauratie was in handen van architect ir. J. de Wilde te Breda, terwijl de restauratiewerkzaamheden werden uitgevoerd door aannemingsbedrijf Geleynse.

Kerkvoogdij allerlei

Op 25 juni 1966 hield de afdeling haar jaarvergadering in de Markuskerk te Breda, die in 1965 in gebruik genomen was. Na afdoening van huishoudelijke zaken vond na de pauze een algemeen gesprek plaats waarbij kerkvoogdelijke problemen van allerlei aard werden besproken, w.o. de aanpassing van het plaatselijk reglement aan de bepalingen van de kerkorde, de aanslag van het quotum, het collecteren, het plaatsengeld en de vrijwillige bijdragen.

Ook werd een op de vergadering overhandigde brief door de afvaardiging van het college van kerkvoogden van de hervormde gemeente te Willemstad summier behandeld. Deze brief bevatte de volgende studiepunten:

- a. onmiddellijke afschaffing van het verschil in tarief voor het verkrijgen van verschillende plaatsen in de kerk; en
- b. zo spoedig mogelijke afschaffing van het verhuren van zitplaatsen in de kerk en het innen van zitplaatsen geld.

Actuele kerkvoogdijzaken

In dat zelfde jaar, te weten op 10 december 1966, werd de najaarsvergadering in Breda gehouden. De voorzitter van de provinciale kerkvoogdijcommissie (PKC) van Noord-Brabant en Limburg, ds. C.E. van Voorthuysen, hield een inleiding over het onderwerp "Actuele kerkvoogdijzaken". In de kerk is 'geld een geestelijke zaak'. Jaarlijks een goede begroting en volledige medewerking van de predikanten zijn onontbeerlijk. In verband met het geestelijk aspect van het kerkvoogd-zijn, behoort de kerkvoogd tevens 'ouderling' te zijn, zodat hij betrokken wordt bij allerlei kerkenraadszaken, zoals die van bij het beroepen van de predikant.

De inleider verwacht dat later alle kerkvoogdijen zich zullen hebben aangepast aan de bepalingen van de kerkorde die op 1 mei 1951 van kracht is geworden. Er is reeds een belangrijke medewerking van de kerkvoogden in de PKC en het moderamen.

De functie van kerkvoogd vraagt de volledige persoonlijke inzet, waarbij in het kader van de plaatselijke geldwerving, een geestelijke zaak wordt gediend. In de volle zin van het woord is kerkvoogd-zijn een vreugdevol gebeuren.

Meedoen vereist enthousiasme

De jaarvergadering van de afdeling, die op 12 april 1969 te Breda werd gehouden en werd geleid door de heer A. Ham te Breda, werd afscheid genomen van de nestor van het bestuur, heer Jac. Van der Pol uit Veen, die sedert 23 mei 1959 een bijzonder werkzaam aandeel had in diverse beheerszaken die zich op landelijk en provinciaal niveau afspeelden. In zijn plaats werd benoemd de heer J. Haan te Meeuwen.

Hierna hield de secretaris van de VVK, de heer J. van Schagen, een inleiding over tal van kerkvoogdelijke zaken. In dit verband wees hij op het belang van de generale kas, waaruit jaarlijks subsidies worden verstrekt voor restauratie en/of nieuwbouw van kerkgebouwen. Dankzij de goede resultaten uit de landelijke actie "Kerkbouwactie 1959 – Antwoord 1964" zijn veel gemeenten geholpen. Maar deze bronnen zijn nu uitgedroogd. Daarom wordt voorgesteld om de bijdrage per lidmaat, die op fl. 5,— was gesteld, per 1 januari 1970 te verhogen naar fl. 10,— per lidmaat.

Verder wees de heer Van Schagen op het gestelde in artikel 25 van de generale regeling predikantstraktementen, waarbij bepaald werd dat een vacante gemeente aan de helpende gemeente per preekbeurt een bedrag van fl. 38,— moet betalen. Tenslotte vroeg hij aandacht voor het bezoeken van de algemene vergadering van de VVK en vooral niet verzuimen om het maandblad "De Kerkvoogdij", dat als informatiebron voor de kerkvoogd beschikbaar is, te lezen.

De plaatselijke geldwerving

Tijdens de najaarsvergadering die op 28 november 1970 in gebouw "Rehoboth" te Raamsdonksveer plaats vond, werd een drietal korte inleidingen gehouden met als onderwerp "Het werven van de jaarlijks benodigde gelden voor het instandhouden van de openbare eredienst". Daarvoor waren uit de gemeenten Hooge Zwaluwe, Waspik en Raamsdonk resp. twee kerkvoogden en een administrerend-diaken, hoofd van een kerkelijk bureau uitgenodigd.

De heer Ruitenbergh, kerkvoogd uit Hooge Zwaluwe, wees op een aantal aspecten die bij de geldwerving een rol spelen. Samenvattend stelde hij dat als gevolg van ledenverlies (1970), verminderd kerkbezoek, stijgende lasten van met name de bijdragen aan de pensioenkas die sinds 1967 waren verdubbeld, dat de financiële situatie voor veel gemeenten onhoudbaar is geworden, waardoor gemeenten genoodzaakt worden een combinatie of een pastoraal verband aan te gaan.

De heer J.P. Lankhuyzen, administrerend-diaken te Raamsdonk, meldde dat de jaarrekeningen nog steeds sluitend te krijgen zijn, ondanks het feit dat deze gemeente ook met onkerkelijkheid wordt geconfronteerd en met stijgende lasten te maken heeft. In het kader van verbouwings- en nieuwbouwwerkzaamheden, zijn er speciale geldwervingsacties gehouden, waardoor de gemeente de eindjes aan elkaar kon knopen.

Tenslotte gaf kerkvoogd, de heer P.A. Ruitenbergh te Waspik, en lid van het afdelingsbestuur, een beeld van de hervormde gemeente Waspik die toen circa 500 zielen telde, waarvan 210 lidmaten en circa 30 gezinnen die als randkerkelijk kunnen worden aangemerkt. De gemeente heeft nog een kleine schuld als gevolg van de in 1953-1958 uitgevoerde restauratie van de kerk die uit 1400 dateert. Het college van kerkvoogden geeft volledige opening van zaken o.a. door het jaarlijks verstrekken aan elk gezin van de begroting die in stencilvorm werd uitgevoerd. Voor speciale acties is de gemeente tot offervaardigheid bereid.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Veen.

50 Jaar in dienst van de kerk

In een buitengewone vergadering van kerkvoogden en notabelen werd op 16 januari 1971 de heer Jac. van der Pol uit Veen gehuldigd in verband met het feit dat hij gedurende 50 jaar zitting in het college van kerkvoogden had. Gedurende deze 50 jaar heeft hij de functie van secretaris-penningmeester vervuld. Een hoogtepunt in zijn werkzame leven was de restauratie van het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Veen. De heer Van der Pol, die ook bestuurslid was van de afdeling Noord-Brabant-West, hiervan erelid was en voorts trouw de algemene vergaderingen van de VVK bezocht, was ter gelegenheid van zijn 40-jarig jubileum benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

In 1972 trad de heer Van der Pol af als ouderling-kerkvoogd van de hervormde gemeente te Veen. Op 1 augustus 1977 overleed de heer Van der Pol.

Verlate jaarvergadering 1971 en aandacht voor jubileum

De wat verlate jaarvergadering van 1971 werd op 18 september in het "Hervormd Centrum" te Geertruidenberg gehouden. Bij de behandeling van de huishoudelijke zaken werd in de vacature-Molengraaff, die zich niet meer voor een nieuwe periode in het hoofdbestuur beschikbaar stelde, de heer Jac. de Haan uit Meeuwen benoemd die inmiddels voorzitter van het bestuur van de afdeling was.

Tijdens deze bijeenkomst gaf de secretaris van de afdeling, de heer J.J.Th. Molengraaff, een korte terugblik op de afgelopen 40 jaar waarbij hij een samenvatting gaf van de behandelde zaken waarmee de afdeling Noord-Brabant-West zich de afgelopen periode heeft bezig gehouden. Tevens werd op deze bijzondere ledenvergadering afscheid genomen van de heer J. van Schagen die de Vereniging van Kerkvoogdijen ging verlaten en vervolgens tot erelid van de provinciale afdeling werd benoemd.

Drie maanden later, namelijk op 11 december 1971, werd de najaarsvergadering in "De Voorhof" van de Markuskerk te Breda gehouden. Tijdens die vergadering sprak de directeur van de Raad voor de Predikantstraktementen, de heer mr. J. Woutersen, over de taak en werkwijze van deze raad.

Financiën van de kerk

Kerkvoogden en later hun opvolgers, de kerkrentmeesters, hebben steeds veel belangstelling getoond voor de financiën van de kerk. Dat is begrijpelijk omdat het geld, dat nodig is om het bovenplaatselijk apparaat te kunnen betalen, voor een belangrijk deel uit de gemeenten moet komen, kerkvoogden letten er op dat het geld dat vanuit de gemeenten nodig is, zo laag mogelijk is en dat het optimaal wordt aangewend voor de kerk in haar geheel.

Tijdens de ledenvergadering van 9 december 1972, die in de Markuskerk te Breda werd gehouden, hield de heer W.J. Brombacher, lid van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen, een inleiding over de algemene financiën van de landelijke kerk, waarna een levendige discussie volgde.

In memoriam J.J.Th. Molengraaff te Zevenbergen

Op 24 maart 1976 overleed de heer J.J.Th. Molengraaff uit Zevenbergen. De heer Molengraaff is van 1952 tot 1974 secretaris-penningmeester van het afdelingsbestuur van Noord-Brabant-West geweest. Van 1960 tot 1971 heeft hij deze afdeling vertegenwoordigd in het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen. Dat waren voldoende redenen om hem bij zijn aftreden uit zijn functies tot erelid van de afdeling Noord-Brabant-West te benoemen.

De financiering van de predikantsplaats

Op 13 november 1976 werd in de Marcuskerk te Breda de jaarvergadering gehouden. Tijdens deze vergadering werden de overledenen, de heren J.J.Th. Molengraaff, voormalig secretaris-penningmeester van de afdeling, en prof.dr.ir. H.G. van Beusekom, voormalige voorzitter van de Vereniging van Kerkvoogdijen herdacht.

Vervolgens kreeg ds. C. Blomaard, o.m. secretaris van de Raad voor de Predikantstraktementen het woord die een inleiding hield over het onderwerp "De financiering van de predikantsplaats". De pensioenlasten stijgen snel en blijven problemen geven. Een van de belangrijkste reden is de inflatie. Bovendien is vroeger te weinig premie betaald, terwijl er meer emeriti-predikanten ten laste van de kerk komen.

De kosten van een predikantsplaats bedragen momenteel (1976) fl. 70.000,— á fl. 80.000,— per jaar. Uit de actie Kerkbalans blijkt dat er per ziel gemiddeld fl. 53,— aan

*Kerkgebouw van
de protestantse
gemeente te
Oosterhout-NB.*

de kerkelijke gemeente wordt gegeven, zodat er 1.500 zielen nodig zijn om één predikantsplaats in stand te houden. Hierna volgde een boeiende discussie, waarbij gesteld werd dat het Haagse kerkelijke apparaat (de Nederlandse Hervormde Kerk had haar apparaat op verschillende locaties zitten, waarvan vier in Den Haag), best wat zuiniger kan gaan werken.

Jubileumvergadering

Op 1 november 1980 werd te Oosterhout NB een ledenvergadering gehouden die in het teken stond van het feit dat de afdeling 50 jaar geleden, op 13 december 1930, was opgericht. Naast de 54 kerkvoogden, die 17 colleges van kerkvoogden vertegenwoordigden, waren aanwezig voorzitter en secretaris van de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK), de heren dr. W.J. Diepeveen en Th.L. van Hazel en ds. C.E. van Voorthuysen in diens hoedanigheid van scriba van de provinciale kerkvergadering van Noord-Brabant en Limburg

Tot lid van het afdelingsbestuur werden benoemd de heren B. Berends (Oosterhout) en J. van den Brink (Bergen op Zoom). De heer Berends werd tot voorzitter gekozen als opvolger van de heer J. de Haan.

Na gebruik van de koffietafel hield de voorzitter van de VVK, dr. W.J. Diepeveen, een inleiding over het onderwerp "De kerkvoogd in 1980".

Hervormd Eethen krijgt subsidie van Prins Bernhardfonds

Voor de restauratie van haar romaans-gotisch kerkgebouw ontving de kerkvoogdij van de Hervormde gemeente te Eethen van het Prins Bernhard Fonds een subsidie van fl. 35.000,—. De kerk, waarvan het oudste deel dateert uit omstreeks 1200, werd in mei

Kerkgebouw hervormde gemeente te Eethen.

1981 grondig gerestaureerd door het aannemingsbedrijf Woudenberg B.V. te Ameide. De hiermee gepaard gaande kosten bedroegen bijna fl. 400.000,—.

De subsidie van het Prins Bernhard Fonds was voor de kleine hervormde gemeenschap van Eethen, gelegen in de classis Heusden-Almkerk, een belangrijke verlichting van de financiële lasten die uit deze restauratie voortvloeiden.

Afdeling tegen voorstel verhoging generale kas

Op 5 september 1981 gaf de secretaris-penningmeester, de heer drs. J. van der Kooij, de wens te kennen uit het bestuur te zullen treden. Tijdens de bestuursverkiezing werden gekozen de heren R.F.A. van Dongen (Raamsdonk) en G.L. Westerveld (Waalwijk). Na de afdoening van overige huishoudelijke zaken gaf de voorzitter een toelichting op de brief die het bestuur aan het hoofdbestuur zond. Onder voorwaarde gaat het bestuur akkoord met de verhoging van de generale kasbijdrage tot fl. 20,— per lidmaat.

Kerkgebouw hervormde gemeente te Besoyen.

Vervolgens wordt de vergadering om commentaar gevraagd, waarbij de volgende reacties werden gegeven:

- de kosten van de SMRA zouden de pan uitlopen. Ook de overige kerkelijke organen zouden steeds meer uitbreiden;
- meer heeft ernstige bezwaren tegen de verhoging. Men heeft al moeite genoeg om zelf rond te komen. Veel import mensen weigeren de generale kasbijdrage te betalen;
- instemming met de brief van het hoofdbestuur van de VVK met de aantekening dat de verhoging niet ten volle voor de SMRA mag worden aangewend;
- bezwaar om twee redenen: een verhoging van 14 pct. is teveel en via een omweg wordt met deze verhoging de SMRA gefinancierd. Zou de SMRA haar tarieven hebben verhoogd, dan zou het voor een aantal aangesloten gemeenten aantrekkelijk worden om naar een ander service-bedrijf over te gaan;
- de opzet van de SMRA is niet goed. Men had nooit apparatuur moeten kopen. Bij

aansluiting bij de SMRA bedroegen de kosten fl. 3.600,—. Inmiddels zijn deze opgelopen tot fl. 8.000,

De voorzitter, de heer B. Berends, benadrukte dat het afdelingsbestuur geen beslissingen ten deze kan nemen. De SMRA is een feit en de opzet is verkeerd geweest. Volgens hem is het geen overbodig lichaam en heeft zij wel degelijk een functie. In feite heeft het hoofdbestuur vooruitgelopen op de beslissing c.q. adviezen van de afdelingsbesturen en heeft het min of meer toegezegd dat de voorgestelde verhoging akkoord was. Na een gehouden stemming bleek een meerderheid tegen de voorgestelde verhoging te zijn.

Subsidie voor kerkgebouw Besoyen

Voor een bijdrage in de restauratiekosten van het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Besoyen (Waalwijk-West), werd ook een beriep gedaan op het Prins Bernhardfonds. Dat was niet tevergeefs, want het college van kerkvoogden ontving in 1982 een bedrag van fl. 45.996,—. Dat betekent een belangrijke lastenverlichting in de kosten van restauratie van het in 1610 gebouwde kerkgebouw.

Verhouding kerkvoogdij-diaconie

Op de voorjaarsvergadering van 10 maart 1983, die in Oosterhout werd gehouden, hield ds. C.E. van Voorthuysen over het onderwerp "Verhouding kerkvoogdij-diaconie". Hij verwees daarbij naar de bekende nota uit 1969 die mr.dr. H.M.J. Wagenaar in samenwerking met enkele beheersorganen van de Nederlandse Hervormde Kerk had opgesteld. Hij schetste de achtergrond en het ontstaan van de kerkvoogdelijke en diaconale bezittingen, het verschil in rechtspersoonlijkheden en de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheden.

Ds. Van Voorthuysen schetste daarbij hoe het wellicht in de toekomst zou kunnen. Misschien een gezamenlijke geldwerving, of een apart orgaan voor het beheer en een eigen orgaan voor de planning en het budget?

Hierna volgde een boeiende discussie, waarna de vergadering er mee instemde dat de voorzitter van de afdeling, de heer B. Berends, haar in het hoofdbestuur van de VVK zal gaan vertegenwoordigen.

Tussenrapport '16-18' moet openbaar worden

Tijdens de najaarsvergadering op 9 november 1983 maakte de heer J. van den Brink uit Bergen op Zoom enkele opmerkingen over eventuele in te voeren wijzigingen ten aanzien van de ordinanties 16 en 18 van de kerkorde. Na een daarop volgende discussie, nam de afdeling de volgende motie aan:

*"De provinciale afdeling Noord-Brabant-West van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk, in vergadering bijeen op woensdag 9 november 1983 te Oosterhout, dringt er bij het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk op aan,
— dat welke voorstellen tot wijziging de werkgroep herbezinning ordinanties 16 en 18*

ook zal voorstaan, het hoofdbestuur zal blijven aandringen op het gestelde in artikel 5 van ordinantie 16, dat de gemeente in alle vermogensrechtelijke zaken in en buiten rechte vertegenwoordigd wordt door het college van kerkvoogden;
— *dat over alle voorstellen tot wijziging van artikelen inzake ordinantie 16-18 betrekking hebbende op de regeling van toezicht, tijdig de provinciale afdeling(en) moeten worden gehoord,*
en gaat over tot de orde van de dag”.

Hierna hield drs. J. van Heijst een inleiding over het onderwerp “Beheer en toezicht in de Nederlandse Hervormde Kerk, nu en in de toekomst”. Na deze boeiende inleiding volgde een uitgebreide gedachtewisseling. Tijdens deze gedachtewisseling werd, op voorstel van de heer Rijndorp uit Waalwijk, een motie aangenomen waarbij het afdelingsbestuur bij het hoofdbestuur erop aandrong dat het tussenrapport van de werkgroep herbezinning ordinanties 16-18, waarover deze vergadering veel gesproken is, openbaar wordt gemaakt.

Samen op weg en de consequenties voor de kerkvoogdijen

Op de najaarsvergadering van 18 oktober 1984 hield de oud-scriba van de PKV van Noord-Brabant en Limburg, ds. C.E. van Voorthuysen, een inleiding over de nauwere samenwerking tussen de hervormde gemeente en de gereformeerde kerk en de gevolgen voor de kerkvoogdijen.

“Wanneer een hervormde gemeente samen-op-weg gaat met een gereformeerde kerk, moet er natuurlijk ingeleverd worden. Maar om nu zo weinig van de hervormde gemeente terug te vinden en een gereformeerde jas te moeten aantrekken, dat is wel erg vergaand. De kerkenraad gaat dan alles doen.

De afdeling Noord-Brabant-West heeft als vergadering niets te zeggen. Maar laten wij als kerkvoogden in de classicale vergaderingen en in de synode hun medeleden, predikanten, ouderlingen en diakenen duidelijk maken dat tot betere overeenkomsten besloten moet worden, opdat ook de Nederlandse Hervormde Kerk in de organisatievorm zal kunnen meespreken”, aldus ds. Van Voorthuysen.

Aan het eind van de vergadering werd afscheid genomen van de heer J. de Haan uit Meeuwen, die vijftien jaar bestuurslid was, waarvan tien jaar voorzitter.

De kerkvoogdij en het pastoraat

Tijdens de voorjaarsvergadering van 21 maart 1985, die in Waalwijk werd gehouden, hield dr. (toen nog ds.) P. van den Heuvel een inleiding over de relatie kerkvoogdij en het pastoraat. Sinds de reformatie is er eeuwenlang een sterke scheiding geweest tussen bestuur en beheer, tussen de kerkenraad die de geestelijke belangen van de gemeente moest dienen en de kerkvoogdij, die de goederen van de gemeente moest beheren. Kerkvoogden (vroeger kerkmeesters genoemd) moesten behoren tot de “liefhebbers van de gereformeerde religie”. In de praktijk werden de grenzen zeer ruim

gesteld, kerkvoogden werden gekozen uit de notabelen van dorp of stad, konden zelfs rooms-katholiek zijn. Hun taak lag uitsluitend in het beheer van de goederen. Daarmee dienden ze vaak ook het algemeen belang van de plaats.

Die tijd is voorbij. Kerkelijke goederen zijn alleen van belang voor de kerkelijke gemeente. Het beheer daarvan is dan ook meer een zaak van de gemeente geworden. De verantwoordelijkheid van de kerkvoogdij ligt niet meer primair bij het beheer van de goederen, maar veel meer bij het verwerven van bijdragen van de gemeenteleden om de financiële huishouding draaiende te kunnen houden. Daardoor hebben kerkvoogden direct en voortdurend met de gemeenteleden te maken. Het is veel meer duidelijk geworden dat kerkvoogden in hun werk ook een geestelijke taak te vervullen hebben. Het gaat in hun werk om het mogelijk maken dat de gemeente pastoraal zo goed mogelijk wordt bearbeid. De financiën zijn geen doel op zichzelf meer maar een middel tot opbouw van de gemeente.

De vraag waar de kerk in 1951 (het jaar waarin toen de nieuwe kerkorde werd ingevoerd) voor stond is, hoe de kloof te overbruggen die er door de eeuwen gegroeid was. Het was voor iedereen duidelijk dat kerkenraad en kerkvoogdij op elkaar zijn aangewezen. De hervormde kerkorde heeft de oplossing gezocht door de kerkvoogd pastorale verantwoordelijkheid te laten dragen. De kerkvoogden zijn lid van de kerkenraad als ouderling met een bepaalde opdracht. Als ouderling-kerkvoogd draagt hij mede pastorale verantwoordelijkheid. Dit alles leidt ongetwijfeld tot verzwaring van de taak van de kerkvoogd, maar dat lijkt verre te verkiezen boven de uitholling van de functie, zoals die in de commissie van beheer heeft plaats gevonden. In het hervormde model blijft er sprake van een zekere spanning tussen kerkenraad en kerkvoogden, een gezonde stimulerende spanning, aldus ds. Van den Heuvel.

Behoud hervormde kerk Raamsdonk

Kerkvoogden van de hervormde gemeente te Raamsdonk zonden in 1985 een brief aan een aantal personen, waarop zij een stukje leisteek van het oude kerkdak hebben geplakt in de hoop dat dit een nieuw dak voor de oude kerk van Raamsdonk zal opleveren. Raamsdonks kerk, die van vóór 1300 dateert, is één van de oudste van Hollands Brabant.

Raamsdonk is na de Sint-Elisabethvloed wat zuidelijker op hogere grond herbouwd, zodat de kerk een eindje buiten het dorp in de polder ligt. In de jaren zestig is de afstand psychologisch nog wat groter geworden doordat zondig tussen kerk en dorp de A59 moest worden aangelegd.

In 1953 begon een restauratie van enkele jaren met steun van monumentenzorg. Maar een paar jaar geleden moest het noordelijk dak gerepareerd worden wat de hervormde gemeente ruim fl. 100.000,— kostte. Voldoende was dit niet, want de kerk verkeerde nog steeds in een deplorabele staat. De ingrepen om verdere inwatering tegen te gaan, vergen een bedrag van fl 1,1 miljoen. Rijk, provincie en gemeente hebben fondsen beschikbaar gesteld, maar voor de hervormde gemeente is de resterende fl. 200.000,— niet op te brengen. En dat terwijl zij eigenlijk ook nog iets aan het interi-

eur van de kerk wil doen, wat ook nog rond fl. 100.000,— zou kosten. Vandaar dus de brief van de kerkvoogden met het stukje lei.

Kerkenwerk in deze tijd

Op de voorjaarsvergadering van 20 maart 1986 hield prof.dr. H. Jonker een inleiding over het onderwerp "Kerkenwerk in deze tijd". Hij schetste interne en externe factoren die in verband met de huidige situatie, die gekenmerkt wordt door daling van het kerkbezoek en stijging van de kosten, overal onzekerheid, verval en verlaten van de kerk door ouderen en jongeren. De vraag blijft: "Wat doen wij er aan?". De gemeente kan alleen leven vanuit het Woord van God. Professor Jonker werkte dit breed uit, met name ten aanzien van de prediking.

Hij stelde tenslotte dat in een levende gemeente niet alleen de mond open gaat van waar het hart vol van is, maar ook de portemonnee.

Is diaconaal geld ook kerkengeld?

Het afdelingsbestuur had met het oog op de najaarsvergadering, die op 13 november 1986 werd gehouden, een tweetal functionarissen uitgenodigd om een discussie op gang te brengen over de verhouding "diaconie en kerkvoogdij", ofwel anders vertaald: de overheveling van diaconale gelden naar die van de kerkvoogdijkas.

De heer C. Schot (diaconale kamer van het provinciaal college van toezicht) en de heer T. Korporaal (provinciaal kerkelijk bureau Noord-Brabant en Limburg) voerden daarbij het woord. De bedoeling was om kerkvoogden en diakenen enig inzicht te verschaffen in de mogelijkheden die er kerkordelijk zijn om elkaar wederzijds te helpen.

De heer Schot stelde dat in de kerkprovincie Noord-Brabant en Limburg als vuistregel geldt dat tenminste 80 procent van het diaconale geld besteed moet worden aan diaconale doelen.

In het kader van de bezetting van de predikantsplaats werd, wanneer deze vacant was, de suggestie gedaan eens na te gaan of men in de gemeente nog wel de behoefte heeft aan een full time predikant. Soms kan volstaan worden met een part time predikant of een emeritus-predikant. Dat kan ook financieel gezien voor de gemeente interessant zijn, al kleven hieraan wel bezwaren.

Beleggen van kerkelijke gelden

Op de voorjaarsvergadering die op 19 maart 1987 gehouden werd in het gebouw "De Haven" aan de Leefdaelhof 11 te Waalwijk, verzorgde de heer C.A. Potter, directeur van de Stichting Kerkelijke Grootboek en van de Kerkelijke Kasgeldrekening van de Nederlandse Hervormde Kerk een inleiding over de wijze waarop de kerkelijke gelden het beste kunnen worden belegd.

Oudste notulenboek Bergen op Zoom

Toen in 1973 het archief van de hervormde gemeente te Bergen op Zoom werd ondergebracht bij de gemeentelijke archiefdienst van de Markiezenstad, kwam men tot de

kerkgebouw van de voormalige hervormde gemeente te Bergen op Zoom.

ontdekking dat het oudste notulenboek, de Handelingen van de kerkenraad tussen 1603 en 1629, er niet meer was. Bijna 25 jaar eerder, in 1950, was het boek nog in het bezit van de hervormde gemeente, zo bleek uit correspondentie.

In 1987 kreeg men antwoord op de vraag hoe dat nu weg kon zijn. In 1960 lag het boek bij een antiquair en trok de aandacht van de heer R. Koning uit Waalre. Hij kocht het, ook al wist hij er niet meer van dat het een erg oud schriftuur was. Later nam hij contact op met het centraal bureau voor genealogie, waar hij te horen kreeg wat hij precies had gekocht. Hierop besloot de heer De Koning dat het boek terug moest naar waar het hoort: het archief van de hervormde gemeente te Bergen op Zoom. Wel blijft de vraag hoe deze belangrijke historische bron heeft kunnen verdwijnen (slordigheid, opzet, diefstal?).

Kerk en goed in de toekomst

Tijdens de najaarsvergadering van 15 oktober 1987 hield mr. G. Holdijk, eerste kamerlid voor de SGP, een inleiding over "Kerk en goed in de toekomst". Als jurist vroeg hij zich af waartoe het Samen-op-weg-proces in juridische zin moet leiden en welke problemen zich daarbij zullen voordoen. Een kerkelijk oordeel wil hij niet uitspreken. Als jurist is het voor hem onbegrijpelijk dat men een proces op gang heeft gezet, zonder dat men zich afgevraagd heeft van het doel waar men uitkomt en langs welke weg men dat doel kan of moet bereiken.

Er is wel gesteld dat plaatselijke gemeenten niet tot een samenwerkingsverband zullen worden gedwongen, maar men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat dit proces ook van boven af geïnitieerd en gestimuleerd wordt.

In 1984 is reeds een voorstel ter tafel geweest inzake een "Regeling voor de gezamenlijke verzorging van stoffelijke aangelegenheden van hervormde gemeenten en gereformeerde kerken die een brede interkerkelijke samenwerking zijn aangegaan". Al gaat het hier om een federatief verband, toch is er van vele kanten reeds de vraag gesteld of we hiermee niet met een blauwdruk voor de toekomst te maken hebben.

Het is voor mr. Holdijk de vraag of kerkvoogdijen van gemeenten onder oud-toezicht of met vrij beheer gedwongen kunnen worden mee te werken aan een overdracht van bezittingen en schulden, ook al zou de kerkenraad besloten hebben tot fusie over te gaan. (Overigens: toen kon maximaal tot federatie worden overgegaan).

Herbezinning ordinanties 16 en 18

Op de voorjaarsvergadering van 3 maart 1988 werden de voorstellen tot wijziging van de ordinanties 16 en 18 besproken. Deze wijzigingsvoorstellen hielden één vorm van bestuur en beheer in. De bespreking werd geleid door een forum bestaande uit vier (oud-)voorzitters van provinciale afdelingen, namelijk de heren B. Berends, ir. E. van den Heuvel (Oost-Noord-Brabant en Limburg), P.P. Hoogendoorn (Gelderland) en J.G. Klomp (Zuid-Holland). Iedereen was het er wel over eens want aan drie vormen van beheer (vrij beheer, oud toezicht en nieuw toezicht) moest een einde komen. Eenheid van bestuur en beheer moest bevorderd worden. Eerst binnen de Nederlandse Hervormde Kerk en later pas in het kader van Samen-op-weg. De gehele vergadering stemde voor deze nota aan het hoofdbestuur, met uitzondering van twee afgevaardigden van de gefedereerde gemeente Hoogerheide-Ossendrecht. Vervolgens werd een uitspraak gevraagd over de vraag of de volledige verantwoordelijkheid voor het beheer bij de kerkenraad moet berusten. De gehele vergadering was hierop tegen met uitzondering van de afgevaardigden van Ossendrecht-Hoogerheide. De standpunten zouden op een bijeenkomst van afdelingsbesturen met het hoofdbestuur te Amersfoort op 18 maart 1988 aan het hoofdbestuur worden meegedeeld.

Open gemeentegrenzen

De najaarsvergadering van 1988 vond plaats op 10 november. Tot hoofdbestuurslid werd met algemene stemmen de heer G.L. Westerveld benoemd die de heer B. Berends in het voorjaar van 1989 gaat opvolgen.

Over het onderwerp "Open gemeentegrenzen" hield ds. N.J.M. Hoogendijk, scriba van de provinciale kerkvergadering van Zuid-Holland een inleiding. Uit de visitatierapporten en bij de vorming van buitengewone wijkgemeenten en deelgemeenten blijkt dat niet altijd alle hervormden in een gemeente zich thuis kunnen voelen. Dat heeft tot gevolg dat kerkleden zich terugtrekken en op den duur tot de groep buitenkerkelijk gaan behoren. Voorde reformatie was de kerk binnen de grenzen van een burgerlijke gemeenschap en daarmee was de kerk herkenbaar voor het volk. Met de reformatie

kwam de verkondiging meer centraal te staan. Ook kwam het proces van het mondiger worden van het 'volk' in die periode op gang. Maar omdat de mobiliteit niet groot was, bleef men nog wel trouw aan de regionaal bepaalde gemeenten. Dat droeg er wel toe bij dat er zoveel afscheidingen zijn geweest omdat andere oplossingen niet voorhanden waren.

De kerkorde van 1951 was het resultaat van pogingen om nieuwe wegen in te slaan, ook in het overwinnen van richtingstrijd. Nadat de modaliteiten aanvankelijk elkaar wel erkenden, ging het de laatste 15 jaar weer de kant op van de vroegere strijd van de richtingen.

Na een verschenen rapport 'Perforatie wijkgrenzen', heeft de synode een commissie 'Open gemeentegrenzen' ingesteld die voorstellen heeft gedaan bij het breed moderamen van de synode.

De problematiek van gemeentegrenzen is een zeer aangelegen zaak, want door andere regels zouden veel gemeenteleden voor de kerk behouden kunnen worden, aldus ds. Hoogendijk.

Handreiking voor een gemeentelijk beleidsplan

Het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen had in 1988 een Handleiding voor een gemeentelijk beleidsplan opgesteld dat tijdens de afdelingsvergadering van 23 maart 1989 besproken werd. Voorzitter, de heer B. Berends betoogde dat de tijd rijp is dat allen die betrokken zijn bij het kerkelijk gebeuren om de tafel gaan zitten om gezamenlijk een financieel beleidsplan op te stellen, dat gebaseerd is op het pastoraal-apostolair beleidsplan van de gemeente. De handreiking is een aanzet om knelpunten in de gemeente op te lossen en is geen voorschrift hoe men moet handelen, maar hoe men zou kunnen handelen, afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden die overal verschillend zijn.

Hierna gaf de heer J.N. van Es, voorzitter van de generale diaconale raad, zijn visie op de handreiking. Hij pleitte in dat verband voor een nauwere samenwerking tussen kerkvoogden en diakenen. Een gezamenlijk beleidsplan hoeft overigens niet uit te monden in één beleidsplan voor beide. De taken moeten gescheiden blijven, maar moeten wel op elkaar worden afgestemd.

Beheersaansprakelijkheid van de kerkvoogden

Tijdens de najaarsvergadering die op 9 november 1989 werd gehouden, besteedde de heer mr. Drs. J.E.C. van der Laan aandacht aan de beheersaansprakelijkheid van de kerkvoogden en de juridische aspecten van de kerkvoogdij.

De kerkvoogden zijn gebonden aan de statuten van de kerkvoogdij, de plaatselijke regeling, met dien verstande dat zij tegenover het kerkgenootschap verantwoordelijk zijn voor een goede taakvervulling. Bij een onbehoorlijke taakvervulling kunnen zij wel financieel aansprakelijk worden gesteld. De heer Van der Laan wees op de toen geldende bepalingen in ordinantie 18 waarbij de kerkvoogdij voorafgaande toestemming van

*Interieur van de
Geertruidskerk van
de hervormde
gemeente te
Geertruidenberg.*

de provinciale kerkvoogdijcommissie nodig had voor een aantal beheersdaden, zoals het vervreemden van oudheidkundige voorwerpen, landbouwgronden, e.d.

De Geertruidskerk in Geertruidenberg

Op zaterdag 17 maart 1990 werd de gerestaureerde Geertruidskerk in Geertruidenberg officieel in gebruik genomen. In een eerder stadium, namelijk op eerste kerstdag van 1989, was er al een dienst in gehouden. Voor het eerst sinds 170 jaar kan de hervormde gemeente weer gebruik maken van het totale kerkgebouw.

De restauratie, onder architectuur van bureau De Vries, Lugten en Malschaert in Dordrecht, werd uitgevoerd door Koninklijke Woudenberg te Ameide.

In de afgelopen maanden zijn in Europa vele muren geslecht. Ook de ruim anderhalve eeuw oude afscheidingsmuur tussen koor en schip in de kerk van Geertruidenberg viel.

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Giessen.*

In het ter gelegenheid van de restauratie verschenen boekje staat geschreven: De oudste stad van Holland heeft eindelijk (één van) de mooiste kerk(en) van Brabant.

Wordt de gemeente onvindbaar?

Op de voorjaarsvergadering van 22 maart 1990 die, zoals te doen gebruikelijk, in Waalwijk werd gehouden, hield de heer W. Poot, directeur kerkelijke zaken van de SMRA, een inleiding over het onderwerp "Wordt de gemeente onvindbaar?". De Wet persoonsregistratie stelt de hervormde gemeenten voor nieuwe uitdagingen. De heer Poot ging uitvoerig in op de consequenties van deze nieuwe wetgeving.

Na de daarop volgende gedachtewisseling werd afscheid genomen van de heer B. Berends als voorzitter van de afdeling en werd hij tot erelid benoemd. Diens opvolger,

de heer J. van den Brink, bedankte de heer Berends voor hetgeen hij ten behoeve van de afdeling Noord-Brabant-West verricht heeft.

Kerkzegel Giessen

Op 1 april 1990 is de hervormde gemeente te Giessen geheel zelfstandig geworden. Er kwam een einde aan een combinatie met de hervormde gemeente te Rijswijk NB, die 150 jaar geduurd heeft. Deze gebeurtenis was voor de hervormde gemeente Giessen aanleiding om een kerkzegel te laten ontwerpen.

Beleid en beheer

Tijdens de najaarsvergadering, die op 15 november 1990 werd gehouden, hield de heer drs. G. van Soest, 1e onder-voorzitter van de Vereniging van Kerkvoogdijen, een inleiding over beleid en beheer tegen de achtergrond van de voorgenomen wijzigingen van de ordinanties 16 en 18. De heer Van Soest wees in dit verband op de grote opkomst tijdens de buitengewone algemene vergadering die in het najaar van 1990 door het hoofdbestuur was belegd. Het doel was aan alle kerkvoogden uit te leggen waarom het hoofdbestuur positie koos voor aanvaarding van de voorstellen tot wijziging van de ordinanties 16 en 18 die in maart 1991 tijdens een verdubbelde synodevergadering aan de orde zouden komen.

Hervormde kerk Ginneken 350 jaar

Op 13 maart 1991 was het precies 350 jaar geleden dat de Raad van State goedkeuring verleende aan de classis Breda om de hervormde gemeente te Ginneken los te maken van die van Chaam. Vanaf dat moment had Ginneken ook een eigen predikant.

De herdenking van dit 350-jarig bestaan vond op 10 maart 1991 plaats. Naast een speciale dienst met muzikale omlijsting, werd in de kerk een tentoonstelling ingericht over de bouwgeschiedenis van het kerkgebouw en de ontstaansgeschiedenis van deze gemeente.

Eén vorm van bestuur en beheer een feit

Nadat de synode in maart 1991 de voorstellen tot wijziging van de ordinanties 16 en 18 aannam, was de ene vorm van bestuur en beheer in de Nederlandse Hervormde Kerk een feit. Het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen had op zich genomen om via het intermediair van de provinciale afdelingen de nodige voorlichting hierover te geven. Voor de afdeling Noord-Brabant-West gebeurde dat tijdens de voorjaarsbijeenkomst van 23 mei 1991, waar de heer F. van der Kolk, lid van het dagelijks- en hoofdbestuur van de VVK een inleiding hield over de consequenties hiervan voor de kerkvoogdijen.

Eén van de voorwaarden is dat een gemeente moet beschikken over een beleidsplan dat door de kerkenraad, gehoord de colleges van kerkvoogden en diakenen, wordt vastgesteld. Op basis van dat beleidsplan wordt een begroting en een meerjarenplanning opgesteld.

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Ginneken c.a.*

Vervolgens gaf de heer G.L. Westerveld een praktijkvoorbeeld hoe men in de hervormde gemeente te Waalwijk een beleidsplan heeft opgesteld. Hij wees er daarbij op dat het in feite gaat om twee hoofdzaken: "Wat willen we?" en "Hoe bereiken we dat?". Om de gedachten te ordenen wordt het gemeentewerk onderverdeeld in: eredienst, pastoraat, apostolaat, diaconaat, jeugdwerk en toerusting. Voor ieder onderdeel worden de wensen op papier gezet en wordt gekeken naar het kostenplaatje daarvan. Vervolgens worden de prioriteiten vastgesteld en bezien wat dit voor de gemeentefinanciën voor gevolgen heeft. In Waalwijk bleek overigens dat een jaar tekort was om een totaal beleidsplan rond te krijgen.

De heer Westerveld wees de aanwezigen er op dat men goed de tijd moet nemen om bij het opzetten van een beleidsplan alles goed op een rijtje te krijgen.

De financiën van de kerk en de aanpassing

Op de najaarsvergadering van 21 november 1991 kon de voorzitter van de afdeling, de heer J. van den Brink, 72 belangstellenden verwelkomen. Er kwamen twee kernzaken aan de orde waarmee kerkvoogden bij voortduring te maken hebben, namelijk de financiën van de kerk en de verplichte aanpassing aan de bepalingen van de kerkorde. De heer Th.L. van Hazel geeft daarover een tweetal korte inleidingen.

De VVK had onlangs de gegevens verwerkt naar aanleiding van de in 1991 gehouden enquête over de financiële ontwikkelingen in de plaatselijke gemeenten gedurende de periode 1985 – 1990. Daaruit blijkt dat de plaatselijke colleges van kerkvoogden beter prioriteiten hebben gesteld dan de landelijke kerk. Er moesten in tal van gemeenten bezuinigingsmaatregelen worden getroffen. Dat leidde er o.a. toe dat een betaalde kosterfunctie niet meer werd vervuld, maar dat men met de figuur van de koster-vrijwilliger ging werken. Het pastoraat bleef zo lang mogelijk in stand. Hierop is het minst

bezuinigd, hetgeen betekent dat men op plaatselijk niveau heel goed de juiste prioriteiten weet te stellen. Dat kan lang niet in alle gevallen van de landelijke kerk worden gezegd.

Vervolgens hield de heer Van Hazel een inleiding over de consequenties van de wijzigingen in de kerkorde, niet alleen voor de kerkvoogdijen, maar ook voor de kerkenraden. De kerkenraden zullen er aan moeten wennen dat zij in feite eindverantwoordelijk zijn voor het totale beleid. Ondanks het feit dat er in deze afdeling door verschillende personen soortgelijke inleidingen over dit onderwerp zijn gehouden, waren er nog tal van vragen. Met name de vraag over de bevoegdheden. In de nieuwe structuur ziet men grote overeenkomst in de positie van het college van kerkvoogden en die van de commissie van beheer. De heer Van Hazel wees er op dat dit juist is. De positie van het college van kerkvoogden, die kerkordelijk is geregeld, omvat meer verantwoordelijkheden dan die van de commissie van beheer, die door een kerkenraad kan worden ingesteld.

Het monumentale kerkgebouw

Tijdens de voorjaarsvergadering, die op 7 mei 1992 plaatsvond, werd een inleiding door de heer mr. J. Broekhuizen gehouden, die toen secretaris van de Bouw- en Restauratiecommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk was.

De heer Broekhuizen ging in op de positie van het monumentale kerkgebouw, de overheidssubsidie, het verschil in onderhouds- en restauratiesubsidie en de procesgang die afgelegd moet worden voordat aan restauratie van een monumentale kerk kan worden begonnen.

Hierna volgde een levendige discussie waarbij tal van vragen en problemen werden voorgelegd waarmee de colleges van kerkvoogden in hun dagelijkse werk tegen zijn gekomen. Na de vergadering deelde de heer Broekhuizen documentatie uit over het werk van de Bouw- en Restauratiecommissie, over het werk van de monumentenwacht waarvan veel colleges van kerkvoogden gebruik maken en de subsidiemogelijkheden.

200 Jaar kerk in Drimmelen

Op 15 september 1992 werd herdacht dat 200 jaar geleden, namelijk op 31 oktober 1792, een kerk werd gesticht want op deze datum werd de eerste steen gelegd van de huidige hervormde kerk. De gevelsteen boven de ingang van de kerk herinnert hier nog aan.

In 1792 verrees voor het eerst een kerkgebouw in dit, geleidelijk na 1645 ontstane dorp. Tot en met 1789 hadden de inwoners gekerkt in de oude kerk te Oud-Drimmelen. Dit bedehuis werd in 1789 wegens bouwval gesloten en in 1793 voor afbraak verkocht. Ter gelegenheid van de feestelijkheden die in het weekend van 31 oktober/1 november 1992 plaatsvonden, verscheen er een herdenkingsboekje waarin de geschiedenis van de bouw van de kerk, de voorbereiding en de periode daarna beschreven zijn.

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Drimmelen.

Hervormde kerk Waspik 550 jaar

Op 31 oktober 1992 herdacht de hervormde gemeente te Waspik het feit dat de kerk, waarin deze gemeente nu al eeuwenlang haar diensten houdt, 550 jaar bestaat. Het jaartal 1442 zal niet het jaar van bouw of ingebruikname kunnen zijn, omdat dit helaas niet meer te achterhalen is. Wel werd in dat jaar door de toenmalige autoriteiten de vergunning tot het bouwen van deze kerk afgegeven. Het huidige kerkgebouw verving de toenmalige kerk die tijdens de beruchte St. Elisabethvloed in 1421 geheel verloren ging.

Na deze vloed werd een kerk achter de inmiddels aangelegde Langstraatdijk gebouwd. Historisch gezien heeft dit kerkgebouw de bepaald roerige periode van de kerkgeschiedenis in de zestiende eeuw doorstaan. Al voor het begrip 'reformatie' bestond, werd dit gebouw, dat gewijd was aan St. Jan de Doper, al door de gelovigen gebruikt voor hun godsdienstoefeningen. Tot op de dag van vandaag siert dit monumentale en dorpsbepalende gebouw de kern van de gemeente Waspik.

Rouwboarden terug in Waspik

In het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Waspik zijn op 4 maart 1994 drie rouwboarden onthuld. Deze boarden dateren uit 1748, 1757 en 1759 en herinneren aan

Lucaskerk van de protestantse gemeente te Breda.

de adellijke familie Cousebant. Bijna twee en een halve eeuw geleden hingen deze borden ook in deze kerk. Deze borden werden toen verwijderd omdat er wat verzet was tegenover de wat overdreven wijze waarop overledenen vereerd werden.

Maar gesteund door de Waspikse gemeenschap wilde de hervormde gemeente de borden terug hebben in de kerk. Het Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch, waar de borden waren terecht gekomen, was bereid de borden in bruikleen aan de hervormde gemeente af te staan voor een periode van twintig jaar. Voorwaarde was dat de hervormde gemeente de borden moest restaureren. Dat is inmiddels gebeurd voor de prijs van fl. 20.000,—, waarvan de burgerlijke gemeente de helft bijdroeg. Het restant is bijeengebracht door giften van bedrijven, particulieren en het Anjerfonds.

Lucaskerk in Breda in gebruik genomen

Op zaterdag 21 mei 1994 werd de nieuwe Lucaskerk van de Samen-op-Weg-gemeente Haagse Beemden te Breda in gebruik genomen. De bouwkosten bedroegen fl. 1.800.000 waarvan na vele giften nog slechts fl. 250.000 geleend moest worden. De architect was ir. Groeneweg van Groeneweg en van der Meijden uit Dordrecht. Als bijzonderheid is, naast de vormgeving, op te merken dat vanaf het begin de rooms-katholieke als toekomstig huurder bij de bouw betrokken was. Dat heeft er onder meer in geresulteerd dat in de kerkzaal een "hoekje" is ingericht waarin een Maria-icoon, een tabernakel en een eeuwig brandend licht geplaatst zijn.

Een SBKG ook in Noord-Brabant-West?

Op 28 april 1994 hield ing. E.W. van der Werf, adviseur van de VVK met betrekking tot de Stichtingen Behoud Kerkelijke gebouwen (SBKG-en) een inleiding over de noodzaak tot oprichting van een Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) in Noord-Brabant-West. Het hoofdbestuur van de VVK zou graag zien dat er in elke provinciale afdeling een SBKG wordt opgericht die de colleges van kerkvoogden kan bijstaan bij alle zaken die met bouw- en restauratie van kerkelijke gebouwen te maken hebben.

De SBKG onderhoudt contacten met alle bij de restauratie betrokken partijen. Zij wil slechts coördineren en aanspreekpunt zijn voor eigenaren, opdrachtgevers, subsidieverstrekkers, overheden en uitvoerenden. Verder behoort het tot de taak om alert te blijven en indien nodig te reageren op alle mogelijke ontwikkelingen ten aanzien van het overheidsbeleid. Er wordt op toegezien dat steeds het maximale rendement voor de kerkvoogdijen kan worden verkregen.

De heer Van der Werf adviseerde om de handen ineen te slaan om ook in Noord-Brabant-West een dergelijke stichting in het leven te roepen.

Al vrij snel daarna is het afdelingsbestuur begonnen met de oprichting van een SBKG in Noord-Brabant-West.

Beheer kerkelijke begraafplaats

Tijdens de voorjaarsvergadering van 2 mei 1995 hield de tweede secretaris van de VVK, de heer J. van Vliet, een inleiding over het beheer van de kerkelijke begraafplaats. Hij ging in op de wijzigingen die per 1 juli 1991 in de Wet op de lijkbezorging zijn aangebracht. Dat betekent dat ook het beheersreglement van de circa 450 hervormde gemeenten die een begraafplaats exploiteren gewijzigd moet worden. Daarom heeft het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen een nieuw model-beheersreglement gemaakt dat alle colleges van kerkvoogden die een begraafplaats in exploitatie hebben, dienen te gebruiken.

Verder wees de heer Van Vliet nog hoe om te gaan met eeuwig durende rechten, het ruimen van graven, de berekening van juiste tarieven en het beschikbaar hebben van een voorlichtingsfolder die op de begraafplaats aanwezig behoort te zijn.

Het beleid van de VVK

De directeur van de VVK, de heer F.G. Szabó hield op de voorjaarsvergadering 28 mei 1996 een inleiding over het beleid van de Vereniging van Kerkvoogdijen. De heer Szabó zette uiteen dat het beleid van de Vereniging in vijf terreinen is op te delen, namelijk:

1. de positie van de Vereniging nu en in de toekomst;
2. de kerkelijke wetgeving die een aandachtspunt van de Vereniging is;
3. de kerkelijke organisatie;
4. de kerkelijke financiën; en
5. de arbeidsvoorwaarden.

Hierna volgde een geanimeerde gedachtewisseling, waarbij geconstateerd werd dat de positie van het college van beheer in een gefedereerde gemeente een uitholling betekent van de huidige positie van het college van kerkvoogden, hetgeen bij veel kerkvoogden verzet ontmoet.

Na de gedachtewisseling werd afscheid genomen van de heer J. van den Brink, die in 1980 benoemd werd als bestuurslid van de afdeling en op 22 maart 1990 tot voorzitter van de afdeling werd benoemd, welke functie hij tot de najaarsvergadering van 16 november 1995 vervuld heeft. Op deze najaarsvergadering werd de heer Van den Brink tot erelid van de provinciale afdeling benoemd.

25 Jaar Kerkbalans

De voorzitter van de Interkerkelijke Commissie Geldwerving, ds. H.A. van Til, hield tijdens de voorjaarsledenvergadering op 13 mei 1997, die in Waalwijk werd gehouden, een inleiding over 25 jaar Kerkbalans. Deze methode van geldwerving is uniek en staat in het buitenland model voor een succesvolle geldwerving.

Hoewel Kerkbalans bij veel gemeenteleden een begrip is geworden, bestaan er bij de voorbereiding, uitvoering en nazorg van de actie bij kerkvoogden nog tal van vragen. Met name deze vragen was voor de Hervormde Commissie Geldwerving aanleiding om een Werkboek Kerkbalans voor de plaatselijke beheerscolleges te gaan uitgeven. Dit werkboek geeft o.m. antwoord op vragen als: hoe om te gaan met de z.g. nulbetalers, de organisatie van de vrijwilligers in de gemeente, diverse modellen voor publicaties voor de plaatselijke of regionale pers, model-brieven bestemd voor een bepaalde categorie gemeenteleden enz.

Ds. Van Til wees tenslotte nog eens nadrukkelijk op het belang van de kerkvoogdelijke openheid naar de gemeenteleden en de pastorale zorgvuldigheid die bij de actie Kerkbalans in acht moet worden genomen.

Koepelkerk in Willemstad in gebruik genomen

Toen in 1995 begonnen was met de restauratie van de Koepelkerk van de hervormde gemeente te Willemstad, leek het een vrijwel onmogelijke opgave om hiervoor het benodigde geld bijeen te krijgen. Met veel inzet van de plaatselijke gemeente, de bevolking en diverse fondsen is het uiteindelijk toch gelukt de financiering rond te krijgen. De restauratie kon beginnen.

Op zaterdag 6 september 1997 vond de openingsplechtigheid plaats waarna aansluitend de Nederlandse vlag, een geschenk van Hare Majesteit Koningin Beatrix, in gebruik werd genomen.

De ontwerp-ordinanties

Op 11 november 1997 hield de afdeling haar najaarsvergadering. Naast de behandeling van een aantal huishoudelijke zaken, werd toelichting gegeven op en aandacht besteed aan de ontwerp-ordinanties behorende bij de kerkorde van de (toen nog geheten) Verenigde Protestantse Kerk in Nederland. De inleiding werd gehouden door de heer A. Noordsij, lid van het dagelijks- en hoofdbestuur van de VVK.

*Stiltekapel Grote
Kerk Breda.*

Grote Kerk te Breda opnieuw gerestaureerd

Na de vorige restauratie van 1905 tot 1956 is het beheer en de exploitatie van de Grote kerk overgedragen aan een stichting waarin naast de hervormde gemeente, de gemeente Breda en de vereniging Concordia participeren. De stichting begon in 1995 met een nieuwe restauratie onder leiding van restauratiearchitect prof.ir. Van Stigt. Onder meer werd het voegwerk opnieuw aangepakt. Maar het belangrijkste was een grondige aanpak van de vocht- en temperatuurhuishouding in de kerk. Door een gift van een gemeentelid kon een "Stiltekapel" worden ingericht, met opengeslagen bijbel en een Maria-icoon. Hier wordt elke dinsdag een middaggebed gehouden onder auspiciën van de raad van kerken van Breda.

Op 8 april 1998 werd in aanwezigheid van H.M. Koningin Beatrix de kerk opnieuw in gebruik genomen. Tot op heden wordt nog steeds gewerkt aan de restauratie van het interieur. Zeer bijzonder is daarbij onder meer de plafondschildering in de Prinsenkapel. De totale kosten van de restauratie bedragen tot nu toe circa € 11.350.000,—.

De veranderende relatie tussen Kerk en Overheid

Tijdens de najaarsvergadering van de afdeling, die op 10 november 1998 in gebouw "De Haven" te Waalwijk werd gehouden, hield de vice-voorzitter van de Vereniging van

Kerkvoogdijen, de heer drs. G. van Soest, een inleiding over de relatie tussen de Overheid en de Kerk.

De heer Van Soest wees daarbij op een aantal ontwikkelingen die zich een aantal jaren geleden in de maatschappij hebben voltrokken en die ertoe hebben geleid dat de samenleving veranderd is en nog steeds verandert. Dat maakt het noodzakelijk dat kerkenraadsleden en kerkvoogden moeten leren om tot gedragsverandering te komen.

We moeten oog hebben om wat er om ons heen gebeurt, waarbij de heer Van Soest de volgende ontwikkelingen schetste:

- het secularisatieproces, dat nog steeds doorgaat;
- de autonomie van de mens, waarbij in de maatschappij het als individu centraal staat, terwijl er in de Kerk wat anders beleden wordt; en
- de 24-uurs-economie die vrijwel uitsluitend kenmerken heeft van prestatiegericht werken.

De heer Van Soest kondigde aan dat deze ontwikkelingen grote gevolgen in het overheidshandelen hebben. Kerkvoogden die in hun contacten met burgerlijke gemeenten met ambtenaren te maken krijgen, merken maar al te vaak dat de 'Kerk' niet meer gekend wordt. Dat blijkt uit het monumentenbeleid, de mediawet, baatbelasting, ARBO-wetgeving, Ecotax en andere zaken.

De heer Van Soest constateerde dat het vrijwel ondoenlijk is voor de plaatselijke kerkvoogd om van alle ontwikkelingen op de hoogte te zijn. Daarom heeft de Vereniging van Kerkvoogdijen enkele jaren geleden het initiatief genomen een professionele organisatie te worden, waar deskundigheid aanwezig is en know-how om, naast belangenorganisatie, als service-instituut de plaatselijke beheerscolleges zo goed mogelijk van advies te dienen.

De heer Van Soest besloot zijn inleiding door de kerkvoogden erop attent te maken waakzaam te blijven en alert en adequaat op de veranderende situatie in onze samenleving in te spelen. De Kerk, ook al zal het zielental nog verder afnemen, zal er altijd blijven, want in de Kerk gelden andere normen. De Kerk heeft een bijbelse Boodschap die zij al twee eeuwen uitdraagt. Zij gaat hiermee door, ook in het nieuwe millennium.

Hervormde gemeente Veen krijgt nieuw orgel

Eind 1998 is bekend dat de hervormde gemeente te Veen een nieuw orgel krijgt dat geschonken wordt door de Stichting tot Bevordering van de Orgelkunst in het Land van Heusden en Altena. Met bevordering van de orgelkunst bedoelt de stichting ook op bevordering van orgelbezit en orgelspel. Bij het ontwerp van het klankkarakter en dispositie is duidelijk inspiratie verkregen uit het midden tot driekwart van de negentiende eeuw, waarbij het orgel in de Grote kerk van de hervormde gemeente te Gorinchem een niet onbelangrijke bron was.

Om het klankbeeld met het oog op de zangtraditie van de Veense hervormde gemeente voldoende breedte te geven, is gekozen voor een 16-voets werk, terwijl bij de uitwer-

*Kerkgebouw van
de hervormde
gemeente te
Oudenbosch.*

king van het technische ontwerp juist zal worden gestreefd naar een zo min mogelijk volumineuze oplossing. De opdracht is verleend aan de orgelmakers Pels & Van Leeuwen te 's-Hertogenbosch. De dispositie en het frontwerk zijn van de hand van Jan Bonefaas die eveneens als adviseur bij het project is betrokken.

Restauratie kerkgebouw Oudenbosch

In april 1999 wordt begonnen met de restauratie van het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Oudenbosch. De kosten hiervoor zijn begroot op fl. 410.000,—. Hoewel

enkele jaren geleden de boktor in de dakspanten langs chemische weg verwijderd is, is de kapconstructie flink aangetast. Ook de bepleistering moest worden aangepakt. De werkzaamheden duurden ongeveer drie maanden en gedurende die tijd konden de protestanten op zondagmorgen terecht in de kapel van de orde van de broeders van Saint Louis.

Onderhoud, een beleidsmatige zaak

De heer G.L. Westerveld hield tijdens de najaarsvergadering van 9 november 1999 een inleiding over de meerjaren onderhoudsprognose voor de lange en middellange termijn, namelijk voor resp. 40 en 10 jaar. Bij het opstellen van een dergelijke prognose zijn vooral zaken als omschrijving, startjaar, cyclus, onderhoud en vervanging van groot belang. Bij het vaststellen van de cyclus moet er scherp op worden gelet wat voor materialen er gebruikt zijn en moet er veelvuldig gecontroleerd worden of de cyclusprognose klopt.

Verder wees de heer Westerveld er op dat elk object zijn eigen aanpak vergt en, zeker wanneer het monumenten betreft, zijn eigen specifieke deskundigheid vereist.

Tenslotte vroeg de heer Westerveld aandacht voor de financiering: laat de gemeente zien waarmee men bezig is, breng de mogelijkheid om te legateren onder de aandacht en doe een beroep op subsidiemogelijkheden.

De Vereniging staat naast de Kerk

Op de najaarsvergadering van 24 oktober 2000 van de afdeling Noord-Brabant-West hield de voorzitter van de Vereniging, de heer drs. G. van Soest, een inleiding over de positie van de Vereniging van Kerkvoogdijen in relatie tot de Nederlandse Hervormde Kerk. De VVK is een flankerende organisatie, hetgeen betekent dat zij náást de Kerk staat en niet, zoals door sommigen wel eens wordt verondersteld, tegenover de kerk. Zij die de moeite nemen om de 80-jarige geschiedenis van de Vereniging te bestuderen, zullen telkens weer tot de ontdekking komen dat de Vereniging zich voor de Kerk en haar gemeenten heeft ingezet.

De heer Van Soest ging bij die gelegenheid in op de vraag of er nog wel een Vereniging van Kerkvoogdijen nodig is. Hij concludeerde daarbij dat zolang de positie van het beheer in de Kerken nog niet gelijkwaardig is aan die van beleid, er een Vereniging van Kerkvoogdijen in de toekomst nodig zal zijn.

Hervormd Gastel en Kruisland nam kerk weer in gebruik

Op zaterdag 6 januari 2001 nam de hervormde gemeente Gastel en Kruisland de fraai gerestaureerde kerk weer in gebruik. Deze gemeente, die enkele jaren geleden gevormd is door de samenvoeging van de hervormde gemeenten Oud en Nieuw Gastel en Kruisland, vormt met de hervormde gemeente te Oudenbosch een combinatie. Het kerkje werd in 1809 met toestemming van Lodewijk Napoleon gebouwd. Hij schonk daarvoor fl. 5.000,—.

*Kerkgebouw van
de voormalige her-
vormde gemeente
te Oud- en Nieuw
Gastel.*

Deze restauratie kostte ruim fl. 600.000,—, waarvoor de hervormde gemeente financiële bijdragen van rijk, provincie en gemeente ontving. Verder ontving zij bijdragen van o.m. het Prins Bernhardfonds, Joppe van Poortvlietfonds, de Maatschappij van Welstand en de vereniging Unitas. De 300 leden tellende gemeente heeft zelf ruim fl. 25.000,— bijeen gebracht.

"Samen gebouwd" in Rijswijk NB

In plaats van afstoten van een kerkgebouw of een te groot kerkgebouw efficiënter inrichten omdat het aantal kerkgangers afneemt, was in Rijswijk NB uitbreiding van de

De kerk van de hervormde gemeente te Rijswijk NB na de uitbreiding.

kerkruimte en aanpassing van de kerkzaal nodig. Op 15 december 2001 werd het oude kerkje aan de dijk, dat een metamorfose onderging, opnieuw in gebruik genomen. Er is in de dijk gebouwd. Onder zijn er twee zalen, de Maas- en Almzaal, ingericht met een toiletgroep, een jeugdhonk met zaalruimte. Een verdieping hoger zijn een grote kerkzaal, een kerkenraadskamer, een opbaarruimte, een kosterruimte, ruimtehal en garderobe gevestigd.

In februari 1997 werd een eerste schetsplan ingediend met een globale kostenraming van fl. 1,5 miljoen (circa € 680.000,—). De gehele nieuw- en verbouwingsoperatie ging "Samen Bouwen" heten. In september 1997 werden de eerste plannen door middel van een nieuwsbrief ontvouwd, waarin gemeenteleden in de gelegenheid waren in te tekenen. Dat leverde aan giften en renteloze leningen fl. 178.000,— (€ 80.000,—) op. Voorts waren 65 personen bereid bij de bouwwerkzaamheden te assisteren. Bij de inning van de vrijwillige bijdragen werd een verhoging gevraagd, hetgeen fl. 24.500,— opleverde. Tijdens de jaarlijks verkoopdagen in november, kon men weer fl. 10.000,— aan het bouwkapitaal toevoegen.

In Rijswijk NB is een wonder gebeurd, aldus de voorzitter van het college van kerkvoogden, want door de inzet van vrijwilligers, giften in natura, kon de investering tot fl. 1,65

*Kerkgebouw van
de huidige protes-
tante gemeente te
Halsteren/Nieuw-
Vossemeer.*

miljoen beperkt blijven. Dankzij de opbrengst van diverse acties, subsidies, giften en sponsorbijdragen, bleef van dit bedrag nog 15 pct. als schuldenlast voor de hervormde gemeente over.

Overheid dwarsboomt kerkelijke gemeenten

Op 22 oktober 2002 hield de afdeling haar najaarsvergadering. Na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken, hield de voorzitter, de heer prof.ir. M.L.J. Tiernego, een

De Kruiskerk van de protestantse gemeente te Roosendaal.

presentatie met als titel "Kerkvoogd in het Rooms-Katholieke zuiden". De strekking van zijn presentatie was dat een kerkvoogd in het Rooms-Katholieke zuiden kan bijdragen aan een bloeiend gemeentelven, maar dat hij tegelijkertijd alert dient te zijn op de ontwikkelingen in de door Rooms-katholieken gedomineerde omgeving.

Hierna wees de secretaris van de Commissie Kerkelijke gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K), de heer mr. J. Broekhuizen, op de toenemende problematiek waarmee colleges van kerkvoogden te maken kunnen krijgen als gevolg van de gewijzigde regelgeving van de overheid in het kader van kerkelijke gebouwen. Hierbij stonden de gebruiksvergunning en de eisen ten aanzien van brandveiligheid centraal. De gezamenlijke kerken, die in het CIO-K vertegenwoordigd zijn, zijn druk bezig om langs diverse lijnen meer duidelijkheid over deze regelgeving te verkrijgen.

40 jaar St. Martinuskerk Halsteren/Nieuw-Vossemeer

Op 14 december 2002 was het 40 jaar geleden dat de protestantse kerkgemeenschap Halsteren/Nieuw-Vossemeer de St. Martinuskerk in gebruik heeft genomen. Nog steeds neemt deze eeuwenoude kerk in deze gemeente een bijzondere plaats in. Tijdens een feestelijke eredienst op zondag 15 december 2002 werd aan dit jubileum aandacht besteed.

De nieuwe Biesboschkerk van de hervormde gemeente te Werkendam.

Protestantse gemeente Roosendaal opent nieuw kerkgebouw

De protestantse gemeente in Roosendaal nam op 12 oktober 2003 een nieuw kerkgebouw in gebruik. Deze gemeente, waar reeds jaren een federatieve samenwerking tussen hervormden en gereformeerde aanwezig is, maakte bij toerbeurt gebruik van het hervormde en gereformeerde kerkgebouw. Maar deze situatie wenste men niet te handhaven. Vandaar dat men de Kruiskerk kocht van de rooms-katholieke parochie. De kerkzaal is wat verkleind, waarbij de overgebleven gedeelten door de nieuwe gebruikers bestemd zijn als ontmoetingsruimte en keuken. Een van de rooms-katholieke elementen die gebleven zijn, is een beeld van Maria bij de hoofdingang. "Zij nodigt de mensen uit naar binnen te komen".

Biesboschkapel wordt Biesboschkerk

Nieuwe kerken in gebruik nemen, gebeurt niet elke dag. Op 23 april 2004 nam de hervormde gemeente te Werkendam, naar mag worden aangenomen als laatste hervormde gemeente onder de paraplu van de Nederlandse Hervormde Kerk, in de nieuwbouwwijk Werkense polder haar kerkgebouw in gebruik. Deze bijeenkomst, die werd geopend door de voorzitter van het college van kerkvoogden, de heer drs. C.D. van Gammeren, werd door vele honderden belangstellenden bijgewoond.

De nieuwe kerkzaal telt 490 stoelen met vier vergaderlokaliteiten. De totale kosten

bedroegen € 1,4 miljoen. In feite is men binnen de begroting gebleven. Het begrote bedrag is wat overschreden als gevolg van de aankoop van een pijporgel (16 stemmen verdeeld over twee klavieren met vrij pedaal).

Met deze opening is een einde gekomen aan de kerkdiensten in de Biesboschkapel aan de Bandijk, een houten gebouw dat 52 jaar als kerkgebouw dienst heeft gedaan. Deze nostalgie zal dan ook een belangrijk argument zijn geweest voor het college van kerkvoogden dat uit de verschillende suggesties voor een naam van de kerk tenslotte koos voor "Biesboschkerk".

Bij die gelegenheid deelde de heer Van Gammeren nog mee dat eerder was besloten de opbrengst van het destijds verkochte land niet geheel voor de eigen gemeente te bestemmen. Er werd een bedrag van € 22.500,— gereserveerd voor kerkvoogdelijke doelen elders in de wereld. Na ingewonnen advies bij de zendingscommissie werd besloten de volgende bedragen in het kader van kerkbouw te geven aan Kenia (€ 3.500,—), Zimbabwe (€ 11.000,—), Mozambique (€ 4.000,—), terwijl aan de Stichting Hulpverlening medechristenen een bedrag van € 4.000,— kreeg.

Wij mogen in Gods kerk bezig zijn

Tijdens de ledenvergadering van 12 oktober 2004 stond de fusie van de Vereniging van Kerkvoogdijen met het Landelijke Verband van commissies van beheer centraal. Aan het begin van de vergadering wees de heer G.L. Westerveld op een aantal zaken waarmee het hoofdbestuur van de VVK bezig was, zoals de herziening van het beheersreglement begraafplaatsen, het werk van de Klankbordgroep arbeidsvoorwaardenregeling medewerkers en het onderzoek naar fusie van de twee verenigingen dat na de buitengewone algemene vergadering van 13 november 2004 wordt afgerond wanneer beide verenigingen er mee instemmen dat per 1 januari 2005 de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer wordt gevormd.

Hierna kreeg de voorzitter van de VVK, de heer drs. G. van Soest, het woord die in zijn inleiding een terugblik gaf op het wel en wee in de VVK. Hij memoreerde dat hij voor de vierde maal een inleiding voor de afdeling Noord-Brabant-West mocht houden. In deze inleiding, die zijn laatste als voorzitter van de VVK was, wees hij er op dat de VVK altijd een echte Vereniging is geweest, met een eigen identiteit. De VVK is flankerend aan de kerk. Zij is daarvan geen onderdeel, maar staat naast de kerk en is betrokken bij het wel en wee van de kerk. Vanuit haar doelstelling heeft zij geprobeerd standpunten te verenigen en oefende zij invloed uit op de kerkrentmeesters om het standpunt van de VVK uit te leggen. Dat was in 1990 het geval bij de synode besluitvorming van integratie van bestuur en beheer en toen de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk in december 2003 besloot om per 1 mei 2004 met de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden de Protestantse Kerk in Nederland te vormen.

Ondanks het feit dat niet alle zaken succesvol zijn afgerond, heeft de VVK er aan mogen

*Kerkgebouw van
de protestantse
gemeente te
Zundert.*

meewerken dat een aantal zaken tussen de kerk en de vereniging beter is geworden. Dat is echter niet het geval in de relatie tussen kerk en overheid. In 1920 luisterde de overheid nog naar de kerk, maar de afgelopen jaren heeft de overheid steeds minder zicht op de kerk.

"De VVK heeft altijd geprobeerd elkaar te zoeken, omdat we samen sterk staan. De VVK, die eigenlijk gewoon doorgaat, is springlevend. Er komt een nieuw hoofdbestuur dat zich voor de leden van de VKB gaat inzetten", aldus de heer Van Soest.

Hij besloot zijn toespraak met het voorrecht dat de ouderling-kerkrentmeester in Gods Koninkrijk bezig mag zijn. "Hoe goed o Heer is het hier te zijn, bij woord en water, brood en wijn".

Erepenning protestantse gemeente Zundert

Eind augustus 2005 kreeg de protestantse gemeente van Zundert de erepenning van de gemeente Zundert. Het kerkgebouw van de gemeente, in de volksmond het "Van Goghkerkje" genoemd, bestond in 2005 tweehonderd jaar.

De kerk uit 1805 heeft haar naam te danken aan de bekende schilder Vincent van Gogh. Zijn vader Theo werd in 1849 tot predikant van de hervormde gemeente Zundert bevestigd.

Op weg naar de kerk van morgen

Op 25 oktober 2005 hield de afdeling haar najaarsvergadering in "De Haven" te Waalwijk. Nadat de voorzitter op een aantal activiteiten van de wees en na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken, kreeg ds. J. Compagner het woord, die een inleiding hield over het thema "Toekomstdenken in de gemeente". Ds. Compagner, die een deeltijdfunctie van 50 pct. vervult als regionaal adviseur klassicale vergaderingen bij pro-

testants regionaal dienstencentrum van Noord-Brabant en Limburg en voor de overige 50 pct. verbonden is aan de protestantse gemeente te Weert-Budel, wees op de problematiek in de kleiner wordende gemeenten.

Wanneer de gemeente aan de grenzen van haar mogelijkheden zit, kan zij samenwerking met andere omliggende gemeenten gaan zoeken. Maar een reorganisatie uitvoeren in een kerkelijke gemeente, is heel lastig. Knelpunten die daarbij aan de orde komen, zijn o.a.:

- de functie van de predikant, theologische kennis en ondersteuning in pastoraat en organisatie;
- de bestuurskracht, met name die van een kerkenraad en een goed toegerust college van kerkrentmeesters;
- de vrijwilligers, zonder wie een kerkelijke gemeente geen bestaansrecht meer zou hebben; en
- de gebouwen waarin de eredienst gehouden wordt en die bepalend zijn voor het gezicht van de kerk.

Ds. Compagner kondigde aan dat het breed moderamen van de classis acht het tot zijn taak rekent hiervoor een visie te ontwikkelen. Er zullen intensieve contacten met de gemeenten moeten worden onderhouden voor aansturing en begeleiding met het oog op de toekomstige ontwikkelingen. Centraal daarbij zullen moeten staan de kerntaken van de kerk, namelijk: de lofzang gaande houden, het aanhoren van de Schriften en de dienst van barmhartigheid. De kerk zal sterk veranderen en nog meer in ledental afnemen, maar daarom is het een uitdaging aan ons om samen begaanbare wegen te zoeken naar de kerk van morgen.

Sluiting Pelgrimskerk en verbouw Markuskerk

In de aanloop naar de fusie van de gereformeerde kerk en de hervormde gemeente te Breda werd besloten om, teneinde ook in de nabije toekomst de lasten beheersbaar te houden, de gereformeerde Pelgrimskerk te sluiten. Tegelijkertijd werd besloten om de hervormde Markuskerk een grondige opknapbeurt te geven. Zo werd de entree vernieuwd, achterstallig onderhoud uitgevoerd en de kerk aangepast aan de eisen van deze tijd. Er werd met medewerking van de Commissie Orgelzaken een orgel uit de gemeente Baarland aangekocht en geplaatst. Tijdens de verbouw konden de gemeentelieden aanschuiven in de Pelgrimskerk om zo aan elkaar te kunnen wennen. Op de laatste zondag van november 2005 werd van de Pelgrimskerk op waardige wijze afscheid genomen om vervolgens op de eerste zondag van december de vernieuwde Markuskerk door de protestantse gemeente in gebruik te nemen. De verbouw kostte € 300.000,— en werd bekostigd uit de verkoop van de Pelgrimskerk, fondsen van de hervormde gemeente alsmede een forse donatie van de Stichting Behoud Markuskerk.

Verbreden en verdiepen

Omdat in verschillende gemeenten de inkomsten van de jaarlijkse actie Kerkbalans gelijk blijven of soms teruglopen, heeft de Interkerkelijke Commissie Geldwerving, die

vanaf 1973 de jaarlijkse actie Kerkbalans coördineert, opdracht gegeven een onderzoek in te stellen naar een nieuwe communicatiestrategie voor de actie Kerkbalans.

Begin 2006 waren de eerste voorlopige resultaten van dit onderzoek bekend, die zeer bemoedigend zijn. Om deze zaak onder de aandacht van de colleges van kerkrentmeesters te brengen, werd de afdelingsbesturen van de VKB verzocht in hun voorjaarsvergaderingen van 2006 hiervoor tijd in te ruimen.

Ook de afdeling Noord-Brabant-West verleende hieraan haar medewerking. Op 4 april 2006 werd na afdoening van enkele huishoudelijke zaken, door de voorzitter van de Interkerkelijke Commissie geldwerving, de heer D.G. Bijl, een inleiding gehouden over "Verbreden en verdiepen". Bij verbreding gaat het om de randkerkelijken, wat daar dan ook onder mag worden verstaan, te benaderen met de vraag wat de kerk (het gebouw) voor hen betekent. In een proefgemeente waar dit onderzocht was, bleek dat bijna 20 pct. van degenen die benaderd werden, positief reageerde. Dat leidde er toe dat mensen, die de laatste jaren niet betaalden, weer zijn gaan bijdragen. Bij verdiepen wordt een bepaalde groep bijdragers, die kerkelijk meelevend zijn, gevraagd om de bijdrage van b.v. € 200,— te verhogen naar € 225,—.

De heer Bijl concludeerde dat "Verdiepen", d.w.z. de segmentatie van het geversbestand en werken met persoonlijke richtbedragen, een hogere opbrengst oplevert.

Speciale aandacht voor meerjaren onderhoudsplannen

Sinds de oprichting van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) door de afdeling Noord-Brabant-West, krijgt deze stichting op de voor- en najaarsvergadering van de afdeling gelegenheid om voor de kerkrentmeesters van belang zijnde informatie mee te delen. In het jaarverslag van 2005, dat begin augustus 2006 door het bestuur van de SBKG van Noord-Brabant-West werd uitgebracht, meldt het bestuur dat het aantal onderhanden projecten dalende is, terwijl er geen nieuwe restauratieplannen op stapel staan. Het bestuur wijt dit aan de stagnerende overheidssubsidies, want een inventarisatie laat zien dat er nog voor miljoenen achterstallig onderhoud/restauratie in het westen van Noord-Brabant moet worden uitgevoerd.

Maar mondjesmaat komen verzoeken binnen voor assistentie bij het opstellen van een meerjaren onderhoudsplan. Deze onderhoudsplannen vormen een onlosmakelijk geheel van een gemeentelijk beleidsplan waarover iedere gemeente behoort te beschikken. De beleidsadviseur van de SBKG van Noord-Brabant-West is gedurende 2005 voor projecten voor een zeventiental gemeenten betrokken geweest. Er is veel werk verzet ten dienste van de plaatselijke kerkelijke gemeenten. Nu het meerjaren onderhoudsplan voor kerken van kracht geworden is, verwacht het bestuur regelmatig verzoeken te krijgen om de gebouwen met hun inventaris te inspecteren en te inventariseren, zodat er een tienjaren onderhoudsplan kan worden opgesteld. Want tijdig goede maatregelen treffen, kan ongewenste situaties voorkomen.

*Kerkgebouw van
de gereformeerde
kerk te Werken-
dam.*

Gereformeerde Maranathakerk Werkendam weer in gebruik

Zoals dat ook het geval was bij de hervormde gemeente Werkendam, werd ook het kerkgebouw van de gereformeerde kerk te Werkendam door oorlogshandelingen verwoest. Na de oorlog werden er acties ondernomen om tot herbouw te komen. In 1956 was het zover dat de gereformeerde Maranathakerk in gebruik kon worden genomen. Maar bijna 50 jaar later werd de uit bijna 1.700 leden bestaande gemeente, waarin twee predikanten werkzaam zijn, geconfronteerd met forse uitgaven omdat er allerlei renovatiewerkzaamheden moesten plaatsvinden. De directe oorzaak was de verkrijging van een gebruiksvergunning waarbij de burgerlijke gemeente gewezen had op het aanbrengen van enkele voorzieningen in met name de benedenverdieping van het kerkgebouw in verband met allerlei veiligheidsaspecten.

Op vrijdagavond 1 september 2006 vond de ingebruikname plaats van de gerenoveerde Maranathakerk. De voorzitter van het college van kerkrentmeesters, de heer drs. D.

Altena, meldde in zijn openingswoord dat de kerk weer geheel voldoet aan de eisen die nu in het kader van veiligheid e.d. gesteld worden.

Aanvankelijk werd verondersteld dat het aanbrengen van nieuwe voorzieningen tot de beneden verdieping beperkt konden blijven. Maar al snel bleek dat het gehele kerkgebouw, de kerkzaal op de eerste verdieping en de toren flink onder handen moesten worden genomen. Dat was de reden waarom de kosten, die aanvankelijk op circa € 400.000,— waren begroot, fors uitgelopen zijn tot rond de € 1.000.000,—.

Hervormd verenigingsgebouw, "de haven" te Waalwijk waar sinds vele jaren de afdelingsvergaderingen worden gehouden.

Voorzitters, secretarissen-penningmeester en ereleden van de provinciale afdeling Noord-Brabant-West

Voorzitters

C.A. Prins (1930 – 1936)
J.C. Hardeman (1936 – 1959)
G. van Dis, Mzn. (1960 – 1962)
Jac. van der Pol (1962 – 1963)
C.A. Vriens (1963 – 1968)
J. de Haan (1969 – 1979)
B. Berends (1980 – 1990)
J. van den Brink (1990 – 1995)
Prof.ir. M.L.J. Tiernego (vanaf 1995)

Secretarissen-penningmeester

P. Vermeulen (1930 – 1952)
J.J. Th. Molengraaff (1952 – 1974)
O.Y. Schouten (1975 – 1978)
Drs. J. van der Kooy (1978 – 1982)
G.L. Westerveld (1982 – 1984)
M. Walraven (1984 – 1994)
J.P. Lankhuijzen (1994 – 2002)
P.M. Kleppe (2002 – 2005)
C.W. van Tilborg (vanaf 2005)

Ereleden

B. Berends
J. van den Brink
J.J.Th. Molengraaff
Jac. van der Pol
J. van Schagen
